

Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою
(повна назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____
(підпис)

« _____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ
НА АТЕСТАЦІЙНУ РОБОТУ

студентові Ільїній Анастасії Олександрівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління фінансово-економічною безпекою банку

затверджена наказом університету від 31 жовтня 2019 р. № 1599 Ст

2. Термін подання студентом роботи до екзаменаційної комісії 13 грудня 2019 р.

3. Вихідні дані до роботи Наукові літературні джерела, періодичні видання, фінансова звітність підприємства, законодавчо-нормативні акти, електронні джерела

4. Перелік питань, що потрібно опрацювати в роботі _____

Вступ. 1 Методичні аспекти управління фінансово-економічною безпекою банку. 2 Аналіз діяльності та напрямів організації економічної безпеки АТ «Банк Альянс». 3 Удосконалення системи фінансово-економічної безпеки банку. Висновки. Перелік джерел посилання. Додаток.

5. Перелік графічного матеріалу із зазначенням креслеників, схем, плакатів, комп'ютерних ілюстрацій

1. Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження.

2. Організація ефективної системи банківської безпеки в Україні.

3. Систематизація факторів загроз забезпеченню економічної безпеки.

4. Система обов'язкових положень успішної реалізації економічної безпеки в українській банківській системі.

5. Фактори безпеки комерційного банку.

6-9. Показники діяльності банку.

10-11. Дослідницька та методична база управління економічною безпекою фінансових установ.

12. Управління економічною безпекою фінансових установ у системі забезпечення фінансової безпеки країни.

13. Рекомендації з кібербезпеки для ринку банківських послуг.

6. Консультанти розділів роботи (п.6 включається до завдання за наявності консультантів згідно з наказом, зазначеним у п.1)

Найменування розділу	Консультант (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	Позначка консультанта про виконання розділу	
		підпис	дата

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні засади фінансово-економічної безпеки банку	04.11.19-10.11.19	виконано
2	Фінансово-економічний аналіз діяльності АТ «Банк Альянс»	11.11.19-17.11.19	виконано
3	Розробка рекомендацій з удосконалення управління безпекою банків	18.11.19-25.11.19	виконано
4	Оформлення атестаційної роботи	26.11.19-30.11.19	виконано
5	Перевірка атестаційної роботи на плагіат	01.12.19-03.12.19	виконано
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу	04.12.19-08.12.19	виконано
7	Рецензування атестаційної роботи	09.12.19-12.12.19	виконано

Дата видачі завдання 04 листопада 2019 р.

Студент _____
(підпис)

Керівник роботи _____ доц. Кирій В.В.
(підпис) (посада, прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Атестаційна робота: 86 с., 17 табл., 15 рис., 63 джерела, 1 додаток.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА БАНКУ, ЦИФРОВА БЕЗПЕКА.

Об'єктом дослідження є управління системою фінансово-економічної безпеки банку.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій з розробки механізмів управління забезпечення безпеки банку.

Розкрито теоретичні засади управління фінансово-економічною безпекою банку. Проаналізовано сучасні підходи до формування чинників фінансово-економічної безпеки банку. Проаналізовано діяльність та напрями організації економічної безпеки АТ «Банк Альянс». У дослідженні теоретично сформовано концептуальні рамки управління економічною безпекою фінансових установ як складової регулювання фінансової безпеки на рівні країни. Запропоновано методика запобігання цифрових загроз для ринку банківської діяльності.

ABSTRACT

Master thesis: 86 p., 17 tables, 15 fig., 63 sources, 1 exhibit.

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY, BANK SECURITY, DIGITAL SECURITY.

The object of the study is to manage the bank's financial and economic security system.

The purpose of the work is theoretical substantiation and development of practical recommendations for the development of bank security management mechanisms.

The theoretical principles of managing the financial and economic security of the bank are revealed. The modern approaches to formation of factors of financial and economic security of the bank are analyzed. The activity and directions of economic security organization of JSC Bank Alliance are analyzed. The study theoretically formed the conceptual framework for managing the economic security of financial institutions as part of the regulation of financial security at the country level. A method for preventing digital threats to the banking market is proposed.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Методичні аспекти управління фінансово-економічною безпекою банку....	9
1.1 Теоретичні засади управління фінансово-економічною безпекою банку	22
1.2 Макроекономічні фактори, що впливають на безпеку банку	27
2 Аналіз діяльності та напрямів організації економічної безпеки АТ «Банк Альянс».....	34
2.1 Загальна характеристика діяльності АТ «Банк Альянс».....	34
2.2 Управління ризиками в АТ «Банк Альянс».....	48
2.3 Середовище функціонування банку	50
3 Удосконалення системи фінансово-економічної безпеки банку	57
3.1 Формування механізму управління економічною безпекою банку	57
3.2 Розробка рекомендацій з цифрової безпеки банківської діяльності.....	65
Висновки.....	78
Перелік джерел посилання.....	80
Додаток А Копії публікацій.....	87

ВСТУП

В останні роки в наукових публікаціях велика увага приділяється проблемам функціонування банківських установ в Україні, аналізу кризових явищ в банківському секторі та заходам щодо усунення їх наслідків, численних напрямів і шляхів вдосконалення їх роботи. Така підвищена увага до цих питань зумовлена тим, що економічні та управлінські основи забезпечення безпеки розвитку банківських установ в Україні, незважаючи на інтенсивне зростання їх розмірів, не задовольняють потреби економіки країни в повному обсязі, не стали передумовою формування потужного механізму забезпечення грошової безпеки як основи підвищення прибутковості суб'єктів національної економіки, а навпаки стали суб'єктом стримування де-яких фінансово-економічних процесів. Це зумовлено як загальнополітичними подіями в країні, так і недостатньою увагою всіх учасників фінансового ринку до сучасних загроз та небезпек.

Об'єктом дослідження є управління системою фінансово-економічної безпеки банку.

Предметом дослідження є методи забезпечення безпеки фінансової установи.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій з розробки механізмів управління забезпечення безпеки банку.

Основними завданнями дослідження є:

- розглянути теоретичні засади управління фінансово-економічною безпекою банку;
- виявити чинники, що впливають на безпеку банку;
- визначити найбільш важливі фактори, що впливають на безпеку банку та банківської системи України;

- проаналізувати діяльність та напрями організації економічної безпеки АТ «Банк Альянс»;
- виявити актуальні загрози фінансово-економічній безпеці досліджуваного підприємства;
- запропонувати механізм управління фінансово-економічною системою банку;
- запропонувати рекомендації щодо заходів з підвищення рівня безпеки АТ «Банк Альянс».

Роботи, присвячені основним аспектам забезпечення економічної безпеки фінансових установ як на мікро, так і на макрорівні, складають фундаментальну основу досліджуваної проблеми. Публікації вітчизняних та зарубіжних вчених у фахових періодичних виданнях, нормативно-правових актах, що лягли в основу функціонування банківських установ в Україні, становлять інформаційно-аналітичну базу проведених досліджень. Статистична база для була підготовлена на основі офіційних веб-сайтів банків, звітів Національного банку України та регуляторів ринків фінансових послуг.

Для досягнення мети дослідження використовувались такі загальні та спеціальні наукові методи та інструменти: абстрактно-логічний метод та метод теоретичного аналізу використовувались для визначення сутності управління економічною безпекою банку; метод вивчення, узагальнення, системного аналізу, порівняльного аналізу та абстракції застосовано для вивчення існуючих методологічних підходів до управління системою економічної безпеки банківських установ; графічний метод – для ілюстрації проміжних та кінцевих результатів дослідження; а метод синтезу, конкретизації та аналогії – формулювати висновки та пропозиції.

Практична значущість отриманих результатів полягає у тому, що запропоновані практичні рекомендації можуть бути використані банками для підвищення загального рівня фінансово-економічної безпеки.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації, які викладені в роботі, доповідались на Міжнародному молодіжному форумі «Радіоелектроніка і молодь в XXI столітті» (Харків, 2019).

Публікації. Результати досліджень опубліковано у 4 наукових працях, у тому числі 2 статтях у науковому збірнику і 2 тезах доповідей на форумі.

1 МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКУ

1.1 Теоретичні засади управління фінансово-економічною безпекою банку

Ряд вчених присвятили свої роботи управлінню економічною та фінансовою безпекою на макрорівні. Делакіль, Гольдштейн, Нельсон, Петерсон, Ро, Роуз, Вей та Веннберг [1] поєднують проблеми в оцінці рівня економічної, енергетичної та кліматичної безпеки та підтверджують необхідність комплексного захисту державної безпеки в різних сферах. Хакер та ін. [2] Розробити методологічні аспекти для оцінки рівня економічної безпеки країни. Автори пропонують використовувати Індекс економічної безпеки під час діагностики стану економічної безпеки. Вони також обґрунтовують можливість його застосування як нового інструменту вимірювання для дослідження та аналізу державної політики, з одного боку, і як нового засобу оцінки економічної безпеки американських працівників та їхніх сімей, з іншого. Кляйн [3] встановлює взаємозв'язок між рівнем економічної безпеки та добробутом людини.

Серед сучасних науковців є ті, хто підтримує тісний зв'язок між категоріями безпеки та стабільності. Такий підхід можна знайти в дослідженнях проблем функціонування та розвитку економічних систем. Так, литовські вчені Wysokińska-Senkus та Raczkowski [4] досліджують різні аспекти економічної безпеки в контексті сталого розвитку. У поточному дослідженні публікації, присвячені фінансовій безпеці та фінансовій стабільності держави, заслуговують на особливу увагу. Варто звернути увагу на Keliuotyte-Staniulėnienė [5], Perciun та ін. [6] та Семьонова [7], Баум та ін. [8], що аналізують фінансову безпеку в системі економічної безпеки держави шляхом дослідження проблеми потоків капіталу та фінансової стабільності. Корауш та ін. [9] розглядає проблему забезпечення банківської складової фінансової безпеки країни. Калер [3] вивчає теоретичні рамки управління економічною безпекою на макрорівні.

Управління фінансовою безпекою фінансових посередників має свої особливості. Проблеми концептуалізації управління економічною та фінансовою безпекою банківських установ піднімають українські вчені. Так, Ратц [10] конкретизує особливості організації моніторингу шахрайства в системі управління економічною безпекою банківської установи. Барилюк [11] пропонує методичний підхід до формування організаційно-економічного забезпечення управління фінансовою безпекою банків. Паулік та ін. [12] вивчала застосування моделі вимірювання КСВ у комерційних банках щодо їх фінансових показників.

Аналіз всесвітньо відомих спеціалізованих економічних та управлінських видань за останні три роки демонструє фрагментацію досліджень, пов'язаних з питаннями регулювання безпеки фінансової системи та фінансових ринків на державному рівні. У контексті цього заслуговує дослідження Дарона, Оздаглара та Табаз-Салехі [13]. Автори виділяють фактори, які негативно впливають на розвиток сучасних фінансових систем та роблять їх менш захищеними від усіх видів небезпек та загроз. Вченим вдалося довести, що фактори, що сприяють стабільності фінансової системи за певних умов, можуть бути вагомим джерелом системного ризику в інших економічних умовах. Таким чином, державне регулювання - це інструмент, який дозволяє максимально позитивно впливати зовнішні та внутрішні фактори їхнього операційного середовища на економічну безпеку банків та мінімізувати їх негативний вплив, коли змінюються істотні обставини розвитку банківської справи.

Шив та Фостер [14], спираючись на практику бізнес-структур у США, підкреслюють, що позитивний ефект раціонального використання інструментів фінансового регулювання може бути надзвичайно вагомим для сучасних банків та фінансових установ. Тому, за їх словами [14], серед фінансових компаній спостерігається тенденція до залучення досвідчених експертів до вищого керівництва (з 2000 по 2015 рік частка таких фахівців серед американських фінансових компаній зросла на 24%). Залучення фахівців з фінансового регулювання позитивно вплинуло на організацію

процесів управління ризиками, що, в свою чергу, мало відповідні результати для фінансових показників американських компаній.

Чалмерс [15] описує європейський досвід регулювання певних видів ринків фінансових послуг. Вважається, що глобальна фінансова криза 2007–2009 рр. Спричинила такі серйозні наслідки для фінансових систем країн через слабе та неналежне державне фінансове регулювання, насамперед банківської системи. Тому пошук шляхів оптимізації механізмів державного регулювання ринків банківських та інших фінансових послуг та діяльності їх учасників є актуальною науково-прикладною проблемою, враховуючи нестабільність світової економіки та формування нових кризових тенденцій.

Чжан та ін. [47] доводять, що неможливо визначити момент настання кризи, раціонально реагувати на неї та подолати її наслідки шляхом своєчасних управлінських рішень за допомогою традиційних методологічних інструментів. Тому регуляторний вплив на функціонування фінансового ринку та державна підтримка його професійних учасників на момент розгортання кризи не втрачають своєї значущості. Окрім глобальних економічних криз, нововведення на ринках фінансових продуктів та послуг, що є наслідком конкуренції, можуть створювати додаткові загрози економічній безпеці банків. Зважаючи на це, необхідно трансформувати механізми державного регулювання банківської системи та діяльності її учасників, оскільки традиційні підходи до фінансового регулювання не підходять для контролю за ризиками фінансових інновацій (Wieneke, [17]).

Едельман і Хант [18] наголошують на важливості державного регулювання фінансової системи та її банківського сегмента в часи економічної нестабільності. Ці автори дійшли висновку, що «більшість регуляторних напрямків спрямовані на захист фінансової системи від нової хвилі кризи». Однак, щоб їх гіпотеза була справедливою та вірогідною, слід пам'ятати, що будь-яка управлінська та інша діяльність, що виконується без належних знань та досвіду впровадження, може бути не перевагою, а додатковою загрозою економічній безпеці суб'єкта господарювання. Здатність зважувати ризики, правильно їх оцінювати та приймати відповідні

рішення - важливі компетенції для учасників фінансового ринку. Цю ідею описали Блек та ін. [19]).

Вітчизняна банківська система та ринки фінансових послуг залишаються функціональними, а їх інтеграція до європейського фінансового простору відкриває нові можливості для розвитку фінансових установ. Тому сьогодні формування системи економічної безпеки банків та інших фінансових посередників та запровадження сучасних складних механізмів управління є важливим завданням загальнодержавного рівня, оскільки рівень банківської безпеки та фінансової безпеки держави значною мірою залежить від функціональності її ринків фінансових послуг.

У той же час, за словами Капі [20], надмірне регуляторне втручання у функціонування фінансового сектору, недовіра населення та інших споживачів фінансових продуктів може перешкоджати економічному зростанню. Тому дуже важливо усвідомити необхідність збалансування державного регулювання та саморегуляції безпеки при забезпеченні економічної безпеки банків.

На думку деяких експертів, українську банківську систему можна вважати однією з найбільш захищених системи, щодо яких свідчать жорсткі стандарти сертифікація Національного банку України, панування урядових правоохоронних органів агентства з питань технічного оснащення банківських інституцій і досить бідних, порівняно з деякими зарубіжними країнами, статистика фінансових злочинів. Інші банківські фахівці вважають це економічним і управління безпекою банківських установ розвиток в країні потребує серйозних реформ, починаючи від законодавчого забезпечення та державного регулювання банківської діяльності та закінчуючи системою підготовки персоналу, а також функціями або повноваженням служб безпеки банківських установ [21].

Тому поняття «банківська безпека держави» розглядається по-різному, а, точніше, експерти та вчені-економісти по-різному визначають наголоси. Кириченко О. вважає [22-23], «... банківська безпека - система заходів, що забезпечує безпеку належних інтересів, клієнтів, працівників та управління

банком із зовнішніх та внутрішніх погрози». За словами Кириченка О. [22-23], рівень забезпечення описується здатністю банку чинити опір спробам прямого незаконного проникнення в приміщення банку зі злочинною метою та до спроби завдати шкоди банку з боку конкурентів втручанням у діяльність, придбанням впливу на банку з метою реалізації фінансового шахрайства чи шахрайства, відмивання «брудних грошей», їх незаконним переказом за кордон тощо.

Наприклад, за словами Нідзельської І. [24], питання забезпечення банківської безпеки в Україні нагальні для її суб'єктів, а також для інших учасників ринкових відносин. Звичайно, в першу чергу, власники банківських установ, акціонерів, які доглядають за ними розвиток бізнесу і несуть для нього матеріальне, моральне і соціальна відповідальність вирішують цю проблему.

Розвиток безпеки банків також торкається: клієнтів, тобто юридичних та фізичних осіб які є інвесторами, позичальниками кредитів або користувачами послуг. Враховуючи це, Нідзельська І. [24] підкреслює, що безпеку функціонування та розвитку банківської установи необхідно розуміти, насамперед, як безпеку банку як структури та безпеку банківської діяльності.

Однак, враховуючи розвиток безпеки банківські установи через призму організації, потрібно зосередити увагу, як на його зовнішньому так і внутрішньому середовищі. Зовнішнє середовище, в якому воно змушене функціонувати рекомендується вважати такий результат впливу дій клієнтів, партнерів, конкурентів і державних органів, і персонал, а саме спеціалістів або керівників його відділів, неофіційних груп, а також адміністрації організації, а його власники створюють внутрішнє банківське середовище.

Часто фон для цієї мети – некомпетентність певних спеціалістів та банківських менеджерів, цілеспрямовані дії або бажання працівників збагачуватися за рахунок можливостей банківської установи, включаючи змову з клієнтом, а також потенційним конкурентом. Щодо безпеки

банківської діяльності, це не менший інтерес, що стосується сутності банківської діяльності і безпосередньо пов'язана з розвитком безпеки банківських установ. Технологія професійних порушень та використання операційного порядку і правил, недоліки та порушення в банку в приватних інтересах персоналу та його власників, а також на користь конкуруючих банків або небанківські (фінансові та кредитні) заклади становлять особливий інтерес [25]. Савлук М. [26] ставиться до безпеки розвиток банківських установ як: умова стійкої діяльності, яка забезпечує реалізацію цілей банку та його основних інтересів, захисту від внутрішніх або зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від банківської діяльності умов роботи; властивості своєчасно та адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього або зовнішнього середовища банківської установи; тобто здатність чинити опір порушенню діяльності та імідж банківської установи для створення ефективного захисту від внутрішніх чи зовнішніх загроз.

Розглядаючи основні підходи до визначення поняття «банківська безпека», що надаються банківськими спеціалістами, ми робимо висновок, що ефективне впровадження економічних та управлінських основ розвитку безпеки банківських установ в Україні залежить від виконання наступних послідовних заходів забезпечення банку безпеку, яку класифікують за систематизацією джерел (рисунок 1.1).

Враховуючи важливість розвитку економічної та управлінської бази безпеки банківських установ для формування механізму забезпечення грошової безпеки як основи підвищення прибутковості керівних суб'єктів, розробка механізму забезпечення розвитку системи безпеки банку в Україні має базуватися на теоретико-методологічних положеннях формування фінансової складової економічної безпеки в умовах розвитку національної економіки, структурних та функціональних аспектів розвитку безпеки банківських установ та впровадження стратегічних принципів грошово-кредитної політики в умовах банківської кризи. Крім того, щоб перейти від

багатовимірний до консенсусного підходу до розуміння поняття «система банківської безпеки» та створити обґрунтовану концепцію або забезпечення механізму розвитку системи банківської безпеки в Україні, у роботі ми сформулювали методологічні підходи, на основі яких ми здійснили комплексний аналіз розвитку економічних регуляторів розвитку банківських установ в Україні, що є одним із етапів проведення цього дослідження (таблиця 1.1).

Рисунок 1.1 – Організація ефективної системи банківської безпеки в Україні

Застосування критеріального підходу до розуміння проблеми ефективної системи безпеки банків дозволило виявити головний критерій розвитку безпеки банківських установ в Україні - стабільність економічної

безпеки банківської установи. Визначення економічної безпеки банку як сукупності торгівлі та захисту банківської таємниці.

Таблиця 1.1 – Генезис методологічних підходів до розуміння проблеми ефективної системи організації банківської безпеки

Категорії	Підходи		
	Дуалістичний	система та ціль	критерій
Система банківської безпеки	дослідження системи банківської безпеки в Україні на основі цього підходу передбачають аналіз антирецесійного потенціалу та потенціалу розвитку банківських установ	цей підхід розглядає систему банківської безпеки в Україні як багатоступеневу систему, орієнтовану на досягнення результуючого ефекту - підвищення рівня соціально-економічного розвитку	підхід до вивчення системи банківської безпеки полягає в оцінці адекватності потенціалів банківської галузі національної економіки, рівня розвинених банківських ризиків

Поширений в економічній літературі, проте в концептуальному аспекті його значення визначається предметом усієї безпеки банків, оскільки будь-які втрати банку (матеріальні, кадрові та інформаційні) мають економічні наслідки. Наприклад, Кириченко В. та Мелесік С. [22] відзначають, що суть економічної безпеки в банківській системі полягає в ефективному використанні її ресурсів для запобігання загрозам в банківських установах та створенням стабільного функціонування та умов максимізації прибутку. У той же час вчені вважають, що рівень економічної безпеки банківської установи визначається тим, наскільки ефективно службам вдається запобігти загрозам та усунути збитки від негативного впливу зовнішніх факторів на банківську систему.

На думку Стрельбицької Л. та Стрельбицького М. [27], економічна безпека банківської системи країни забезпечує таку умову, за якої фінансові

стабільність чи репутація не можуть бути підірвані цілеспрямованими діями певної групи, організацій чи фінансовим становищем, що розвивається в банківському секторі національної економіки та поза нею.

На думку Яременко С. [28], безпека економічного банку - це умова, яка забезпечує стабільність та економічний розвиток банківського сектору економіки, гарантований захист його фінансових чи матеріальних ресурсів, можливість адекватно та без істотних втрат реагувати на зміни внутрішня чи зовнішня ситуація. Водночас він акцентує увагу на тому, що економічна безпека банківської установи як основної економічної складової безпеки банку, викликана прагненням банківських установ до збільшення прибутку та гострою конкурентною боротьбою, обмеженням їх формування фінансових ресурсів та джерел, нестабільна економічна ситуація та її несподівані зміни та підвищений ризик здійснення банківської діяльності в сучасних умовах. Можна зробити висновок, що економічна безпека банківської системи передбачає забезпечення умов для ефективного здійснення банком операції та здійснення угод, раціональне використання кредитних та фінансових ресурсів, надійне транспортування грошових коштів та цінностей, правильна робота банківських машин та обладнання, що стало основою для розробки системних обов'язкових умов успішного впровадження економічної безпеки банківської системи країни (рисунок 1.2).

Тому, враховуючи внутрішні характеристики економічної безпеки банківської системи в Україні та обов'язкові умови її успішної реалізації, які систематизовані на основі розглянутого джерела узагальнення, у роботі сформульовано підхід до розуміння поняття «економічна безпека банківської установи» як складової економічної безпеки банківської системи: «економічна безпека банківської установи є результатом досягнення умови забезпечення економічних інтересів банківської установи, що відображається в процесі впровадження її цілей або завдання, і полягає у формуванні сприятливих умов для здійснення всіх видів банківської діяльності, які передбачені статутом».

Відомо, що існуючий стан економічної безпеки банківської системи або її банківських установ не відповідають вимогам, які пред'являються сучасним етапом суспільно-економічного розвитку суспільства. Незважаючи на зусилля, які докладаються державними органами, а також суб'єктами банківської діяльності, у випадку реалізації стратегічних принципів грошово-кредитної політики в контексті банківської та валютної криз періодично виникають кризи з широким спектром наслідків - від локальних до світових.

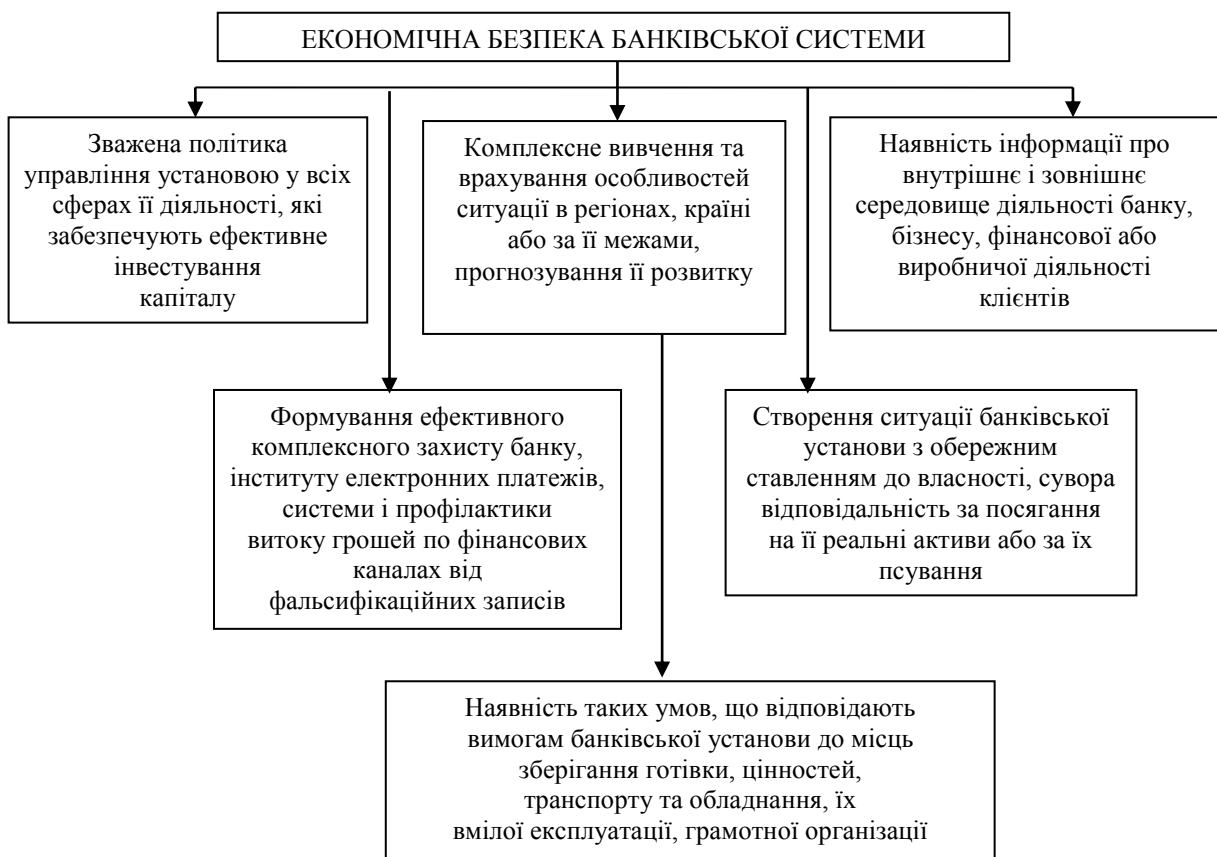

Рисунок 1.2 – Система обов'язкових положень успішної реалізації економічної безпеки в українській банківській системі

Тому для визначення стратегічних орієнтирів рівня економічної безпеки банківської системи і як ефективно банківські установи можуть запобігати загрозам або усунути збиток від негативного впливу на банківський сектор народного господарства, в роботі, на основі

систематизації джерел, їх класифікації, сформульовані фактори, які створюють загрозу економічній безпеці в банківській системі, яка, в свою чергу, може сприяти запобіганню більшості проблем, які заважають або просто ускладнюють економічні та управлінські основи безпеки банківських установ, розвитку в процесі формування забезпечення механізму грошової безпеки як основи підвищення рентабельності суб'єктів національної економіки (рисунок 1.3).

Рисунок 1.3 – Систематизація факторів, що викликають загрози забезпеченню економічної безпеки в українській банківській системі

На нашу думку, забезпечення економічної безпеки в банківській системі на належному рівні та постійне вдосконалення є основною

складовою стратегічного управління економічними та управлінськими основами розвитку безпеки банківських установ в Україні.

Запропонована трирівнева система показників стратегічних рішень щодо управлінської оцінки економічної безпеки банківських установ забезпечує на верхньому рівні системи комплексний показник рівня економічної безпеки банківської системи, на другому – основні показники ефективності банківської діяльності, на третьому – первинні показники, які фігурують в балансах або платіжних документах банківських установ (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Трирівнева система показників оцінки стратегічних рішень з управління підприємством економічна безпека банківських установ

Системні рівні	Показники оцінки стратегічних рішень з управління економічною безпекою банківської установи
1	2
Інтегральний показник оцінки рівня економічної безпеки банківської системи в країні	Рівень економічної безпеки банківської установи можна оцінити одним кількісним показником, який базується на таких параметрах, як показник рентабельності, ліквідності, темпів зростання і достатності капіталу. У цьому випадку інтегральний показник відіграє роль незалежного експерта, оскільки він може дати сумарну оцінку рівня економічної безпеки банківської системи, зокрема, рентабельності, ліквідності, темпами зростання, достатності капіталу. Крім того, запропонована величина має значення не тільки як комплексна оцінка економічної безпеки банківської установи, але, насамперед, як показник послідовності організації, реалізації та вирішення управлінських завдань. Визначено, що, знаючи динаміку інтегрального показника оцінки рівня економічної безпеки банківської системи, що об'єднує інформацію про прибутковості банківської діяльності, ліквідності банківських активів і темпах зростання банківського капіталу, керівництво банківської організації, по-перше, може бути поінформовано про стан

Продовження таблиці 1.2

1	2
	банківських операцій в конкурентній боротьбі на ринку, а по-друге, можливо завчасно, тобто до виникнення надзвичайних ситуацій, підготуватися до можливих потрясінь у банківському секторі.
Основні показники ефективності банківської діяльності	Трирівнева система показників оцінки стратегічних рішень щодо управління економічною безпекою банківських установ на другому рівні передбачає застосування основних показників ефективності банківської діяльності, зокрема, які розглядалися на першому рівні системи-показників ліквідності, рентабельності, темпів зростання, достатності банківського капіталу. Крім того, інформація, яку ми отримали з їх допомогою - вихідні дані для розрахунків аргументів інтегрального показника оцінки рівня економічної безпеки банківської системи.
Основні показники, які з'являються в платіжних документах	Третій рівень системи показників оцінки стратегічних рішень щодо управління економічною безпекою банківських установ формується первинними показниками, які використовують в якості вихідної інформації для ретроспективного дослідження і фактичного стану банківських установ, що необхідно для аналізу процесу виконання стратегічних рішень.

Таким чином, запропонована комбінація розглянутих компонентів економічної безпеки банківської системи України, яка складається з підходу до визначення сутності економічної безпеки у банківській системі, системи обов'язкових положень успішної реалізації економічної безпеки банківської системи, класифікації факторів, що викликають загрози забезпеченню економічної безпеки в банківській системі, трирівнева система показників оцінки стратегічних рішень щодо управління економічною безпекою банківських установ і сформульований консенсусний підхід до розуміння

поняття «економічна безпека в банківській установі» дозволили створити механізм забезпечення економічної безпеки банківської системи України, спрямований на підвищення рівня управління економічною безпекою банківських установ та швидку адаптацію до мінливих умов конкурентної боротьби в банківському секторі економіки, що є обов'язковим елементом формування механізму забезпечення грошової безпеки в країні як основи підвищення рентабельності господарюючих суб'єктів (рисунк 1.4).

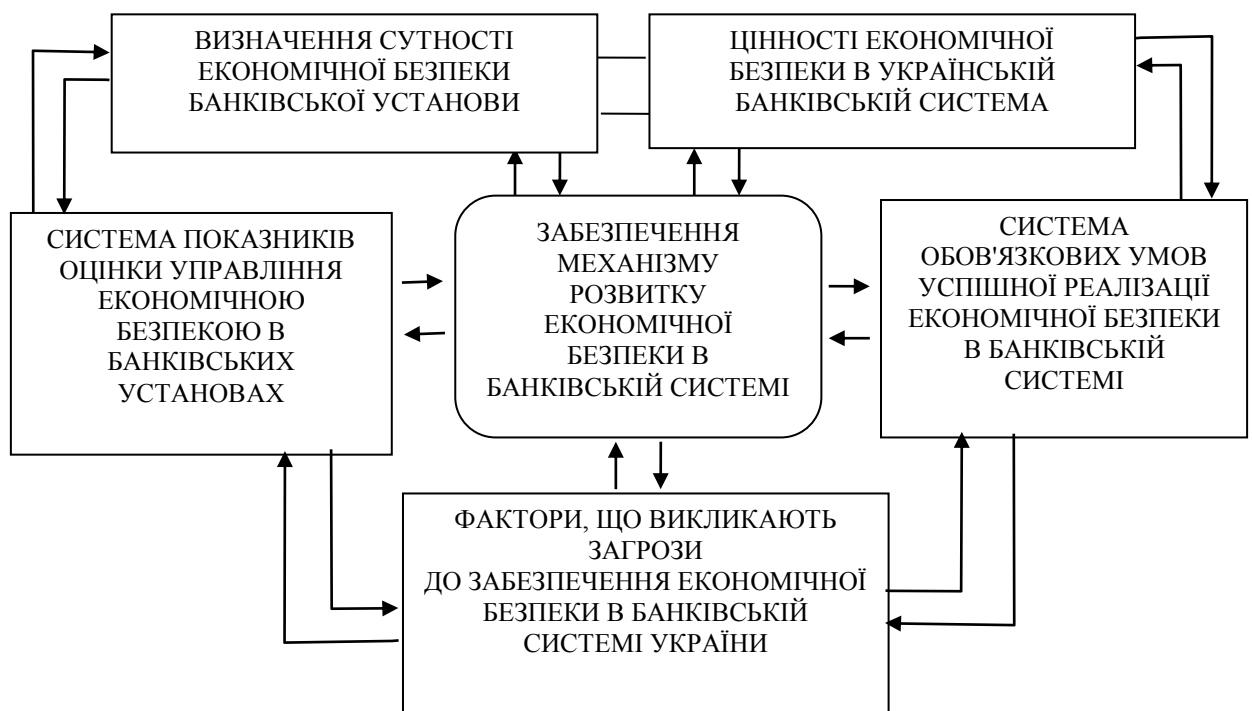

Рисунок 1.4 – Взаємодія компонентів механізму забезпечення економічної безпеки банківської системи України

Таким чином, дослідження основних тенденцій розвитку економічних та управлінських основ безпеки банківських установ в Україні дозволило сформулювати методологічні підходи, на основі яких був проведений комплексний аналіз економічних регуляторів розвитку безпеки банківських установ в Україні.

1.2 Макроекономічні фактори, що впливають на безпеку банку

Робота комерційних банків – це комплекс процесів, які взаємопов'язані між собою. Вони залежать, крім іншого, від великої кількості різних факторів. Дані фактори часто з різним ступенем впливають на підсумки життєдіяльності комерційної фінансової установи. Є чинники, які позитивно впливають на роботу установи, а є фактори – з негативним впливом. Все це змушує їх в екстреному порядку змінювати стратегію, а також тактику на фінансовому ринку.

Макроекономічні процеси впливають на всі області фінансових, виробничих відносин. Примітно, що негативні тенденції в макроекономіці – це головні причини кризових явищ у фінансовому секторі або в окремих її компонентах. Отже, макроекономічними процесами, які впливають на банківську систему, вважаються ті, що можуть впливати на параметри, роботу та імідж кредитних установ.

Сьогодні класифікацію макроекономічних факторів, які впливають на фінансовий стан кредитної установи, ділять на шість груп:

- фактори, які регулюються НБУ, нормативними правовими актами;
- облікова ставка – відсотки, за якими НБУ видає кредити комерційним банкам – на 1 тиждень, а також приймає кошти за депозитами. З того моменту, як був введений даний інструмент кредитно-грошової політики, ставка рефінансування тимчасово почала відходити на другий план (на даний момент застосовується як довідкова інформація);
- курс гривні;
- нормативи і обмеження НБУ. Підгрупа передбачає регулювання НБУ: частина обов'язкових запасів, мінімального розміру статутного капіталу, обов'язкових нормативів, кількісні (прямі) обмеження, регулювання касових, емісійних операцій. Розмір нормативів обов'язкових резервів НБУ – це механізм безпосереднього впливу на рівень ліквідності, регулювання

кредитної емісії. Що стосується мінімальних резервів, то вони покликані виконувати наступні функції: забезпечують зобов'язання комерційного банку по депозитах; виступають в якості інструменту, який НБУ застосовує для регулювання обсягу грошової маси в країні, кредитоспроможності і платоспроможності комерційних банків. З допомогою механізму резервних вимог НБУ може: керувати обсягом активних операцій, депозитної емісії комерційних банків; впливати на структуру, на вартість і розмір залучених коштів суб'єктів банківської системи; регулювати темпи, а також масштаби зміни грошової маси; вести моніторинг рівня кредитних ризиків, ліквідності системи кредитних компаній;

- податкові ставки;

- інструменти кредитно-грошової, валютної політики, до яких належать операції НБУ на відкритому ринку, інвестиції в валюті, процентна політика. Що стосується депозитних операцій НБУ, то вони застосовуються для підтримки ліквідності банківської системи; визначаються кожен день на стандартних умовах, враховуючи кон'юнктуру ринку. Банк здійснює операції по залученню депозитів кредитних компаній для регулювання ліквідності банківської системи. Таке залучення проводиться за фіксованими процентними ставками, а також за ставками, які визначаються на основі аукціону. НБУ проводить депозитні операції для впливу фінансової пропозиції за допомогою залучення вільних фінансових ресурсів в депозити комерційних банків. Такий інструмент кредитно-грошової політики дає можливість впливати на короткострокову і середньострокову ліквідність кредитних компаній. Для комерційних банків розміщення коштів в депозити НБУ – це не вигідна пропозиція. Причина тому – низькі процентні ставки. Однак в умовах профіциту ліквідності, це дає можливість банкам підтримувати рентабельність, фінансову стабільність бізнесу. НБУ може застосовувати порівняно дешеві фінансові кошти, які приваблює, для стимулювання процесів інвестування, відтворення економіки країни. Але найголовніше, що кошти можуть інвестуватися в більш вигідні проекти.

Зауважимо, що з 2015 року був введений в дію новий інструмент кредитно-грошової політики, який став називатися операціями «тонкої настройки». Такі операції здійснюється НБУ при сильних коливаннях ліквідності. Використовується інструмент в якості способу надання та вилучення ліквідності. До головних операцій НБУ з надання ліквідності кредитним компаніям можна віднести:

- кредити overnight;
- кредити в ломбардах;
- кредити під поруки та активи;
- забезпечення золотом;
- операції РЕПО за фіксованою ставкою;
- ломбардні кредитні аукціони;
- інше.

Процентна ставка за використання фінансів НБУ визначається на підставі розміру облікової ставки, а також за термінами застосування позикових коштів. Операції, про які йшлося вище, дають можливість перерозподіляти фінанси для підвищення збалансованості, для поліпшення фінансової стабільності, платоспроможності комерційних фінансових установ.

До факторів небезпеки соціально-економічного характеру відносяться:

– рівень безробіття – дає можливість зрозуміти, як зміна відсотка безробіття впливає на кількість, обсяг роздрібних продуктів банку. Для фінансових установ, які мають велику мережу філій, потрібно в даному плані взяти до уваги специфіку регіону;

– темпи інфляції;

– зростання економіки (ІПП, ВВП, темп зростання виробництва в сільському господарстві). Економічним зростанням визнається збільшення, а також якісний розвиток загального, суспільного продукту, параметрів його виробництва за той чи інший термін. Якщо в структурі клієнтів системи комерційних банків переважають промислові компанії, то разом з

параметром ВВП для аналізу доречно наводити дані щодо зміни обсягу промислового виробництва (ІПП – індекс промислового виробництва);

- доходи громадян. Якщо змінюється середній рівень зарплати, то це, переважно, впливає на обсяги депозитів і кредитів фізичних осіб в банках, а також на якість заборгованості по позичці;

- індекс вартостей виробників;

- платоспроможність, а також фінансове становище великих клієнтів комерційних банків. Даний фактор впливає на розміщення, а також залучення коштів приватних клієнтів, на структуру, якість кредитного портфеля відповідних організацій. У тому випадку, якщо підприємство-головний клієнт, то погіршення його фінансового становища може істотно відбитися на фінансовій стабільності банку;

- ємність ринку послуг банку. Це прямо відбивається на можливості розширення, диверсифікації роботи банку, в тому числі – в плані залучення нових клієнтів. Крім того, встановлюється рівень, масштаб розвитку банківської системи;

- сальдо торгового балансу.

Ще одним фактором є запозичення міжбанківського характеру. Від ставок по залученню міжбанківських кредитів залежить процентна політика фінансової установи. До цієї групи можна включити:

- ставку MosPrime;

- ставку MIACR;

- ставку RUONIA;

- ставку ROISfix;

- ставку LIBOR;

- ставку EURIBOR.. Європейська міжбанківська ставка пропозиції – це усереднена процентна ставка за міжбанківськими кредитами, які видаються у валюті Євро;

- ставку SHIBOR. Шанхайська ставка – це усереднена процентна ставка, яка передбачає кредитування в юанях. До моменту звершення

фінансової кризи 2008 – 2009 років, великі вітчизняні та дочірні іноземні банки активно застосовували міжбанківські кредити на іноземних ринках запозичень. Але потім фінансова стабільність похитнулася. Це в істотній мірі вплинуло на роботу кредитних установ. Отже, криза і в період після кризи вітчизняні комерційні банки почали залучати кошти в основному за ставкою MosPrime. Вона набагато вище, ніж ставка на європейському ринку кредитування. Це і стало фактором збільшення вартості розміщених коштів, а також зниження конкурентних переваг організацій, що займаються кредитуванням.

До макроекономічних факторів небезпек цінової кон'юнктури ринку відносяться:

- рівень ставок, а також ціна послуг банків, банків-конкурентів – все це впливає на поведінку банківських клієнтів. Зокрема, цей вплив сильно позначається на великих клієнтів, які в процесі зниження ставок можуть перейти до конкурентів, які пропонують більш вигідні умови. Отже, банк втратить суттєві кошти з розміщення та залучення;

- вартість сировинних ресурсів. Від цінової кон'юнктури на енергоносії залежить робота багатьох вітчизняних компаній. У свою чергу, це впливає на обсяги операцій в банках, на залишки по рахунках, на якість виданих кредитів банків;

- вартість дорогоцінних каменів і металів;

- вартість майнових об'єктів. Від даного параметра залежать витрати на капіталовкладення, вартість реалізації об'єктів основних засобів. Цей фактор, крім іншого, впливає на переоцінку вартості майна.

Фактори глобалізації банківської системи, що можуть спричинити небезпеку є:

- зміна питомої ваги іноземного капіталу в банківській системі. Іноземні фінанси через перехід нашої країни до ринкової економіки роблять істотний вплив на параметри банківського сектора, на політику НБУ в сфері банківського нагляду і регулювання. Крім того, іноземний капітал активно

впливає на процентну політику банків, на параметри ліквідності, на рівень розвитку сучасних технологій банку (зростання кількості здійснюваних операцій, їх якості);

– участь вітчизняних комерційних банків у капіталі іноземних кредитних компаній. Все це сприяє диверсифікації напрямків, ведення бізнесу, імпорту інноваційних банківських технологій, які запозичені в іноземних партнерів, розширенню клієнтської бази, спектру послуг;

– виконання зобов'язань України як члена міжнародних організацій. Так, збільшення доступу іноземного капіталу в банківську систему породить ризик витіснення вітчизняних комерційних банків за допомогою реалізації конкурентних переваг іноземних кредитних компаній. Але, з іншого боку, виникнуть сприятливі умови для укрупнення суб'єктів банківської системи; покращиться якість структури активів. Найголовніше, що відбудеться модернізація технологій банків. У підсумку, конкурентоспроможність зросте, як і фінансова стабільність;

– міжнародні стандарти ведення, а також регулювання банківського бізнесу. Вимоги Базеля 1, 2 і 3 використовуються у сфері регулювання достатності, ліквідності капіталу, при управлінні ризиками комерційних фінансових установ. Мало того, вплив на роботу банківської системи надають правила, визначені міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ);

– зовнішньополітична кон'юнктура банківського сектора – комплекс інформаційних, правових, ідеологічних, економічних інструментів впливу на роботу не тільки окремих банків, але і на всю банківську систему. Такі інструменти застосовуються іншими державами, міжнародними організаціями з політичних мотивів. Такі заходи можуть впливати стимулюючим, деструктивним або дискримінаційним чином на банки. Все залежить від політичних цілей, інтересів, які переслідуються. Зовнішня політика іноземних держав, міжнародних компаній може впливати на банківську систему за такими напрямками:

- робота головних міжнародних платіжних систем;
- економічна безпека;
- партнерство з міжнародними банківськими організаціями, іноземними комерційними банками;
- оцінка міжнародних рейтингових агентств;
- здійснення банківських операцій (розміщення цінних паперів, фондування, розрахунки між банками і так далі);
- зміна умов роботи іноземних філій (купівля іноземних активів);
- інвестиційна привабливість, ділова репутація;
- імпорт сучасних технологій для роботи фінансових установ.

До факторів іміджу, що можуть спричинити небезпеку відносяться:

- рейтинги. Оцінки таких рейтингових агентств, як Moody's, Fitch, S&P, RA-Експерт та інших, суттєво впливають на привабливість учасників банківської системи для партнерів на ринку, а також на великі клієнтські компанії;

- котирування акцій на фондових біржах. Це актуальний напрямок для великих банків, які звикли розміщувати свої цінні папери на біржах. Такий макроекономічний чинник, разом з рейтингами, впливає на вартість бізнесу, на ціну розміщення IPO. Зауважимо, що фондовий ринок в силу своєї волатильності під час кризи, може сильно впливати на банківську сферу. Іміджева група макроекономічних чинників прямо не впливає на параметри роботи кредитних компаній, що ускладнює визначення їх роль в зміні попиту на послуги банку. Впізнаваність, імідж банку істотно впливає на вибір клієнтів, інвесторів і партнерів.

Всі фактори макроекономічного плану в залежності від характеру впливу діляться на наступні види:

- які безпосередньо впливають на параметри роботи системи комерційних банків. Сюди відноситься ставка рефінансування, нормативи НБУ, темпи інфляції, коливання валютних курсів та інше;

– які впливають на споживачів послуг банку на клієнтів кредитних компаній. Як приклад можна навести рівень безробіття, зміна цін на сировину, енергію, і таке інше.

Отже, вироблена класифікація макроекономічних факторів, які впливають на роботу банків – це повна класифікація. Вона відповідає специфіці української банківської системи в умовах сучасності. Перевага угруповання полягає в обліку макроекономічних процесів, які можуть впливати на параметри, процентну політику, а також на імідж кредитної компанії.

При дослідженні економічної безпеки банку акценти традиційно зміщуються на забезпечення умов, що дозволяють їй досягти максимального фінансового результату. У зв'язку з цим безпека виступає об'єктом погроз злочинних посягань та передбачає захищеність банку від загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, впливу дестабілізуючих факторів. Це дозволяє банку зберегти і ефективно використовувати свій потенціал.

Найбільшого поширення в науці отримало виділення факторів в залежності від сфери їх виникнення. За цією ознакою розрізняють внутрішні і зовнішні.

Зовнішні і внутрішні ризики обумовлені діями суб'єктів, що регулюють банківський процес або беруть участь в ньому. Зовнішні небезпеки і загрози виникають за межами підприємства. Вони не пов'язані з його виробничою діяльністю. Як правило, це така зміна навколишнього середовища, яке може завдати підприємству збитки. Зовнішні фактори включають в себе соціально-політичну, загальноекономічну ситуацію, стан фінансового ринку, ступінь розвитку банківської системи. Вони деталізовані на рисунку 1.5.

Найбільш важливим зовнішнім фактором є фінансова стабільність. Основу забезпечення економічної безпеки сучасного комерційного банку становить стійкість фінансової системи, що є наслідком дії системи управлінських, організаційно-технічних та інформаційних заходів,

спрямованих на захист прав та інтересів банку, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, збереження фінансових та матеріальних цінностей, а також на забезпечення повернення кредитів.

Рисунок 1.5 – Зовнішні фактори безпеки комерційного банку

Фінансова стабільність – основна умова спроможності банку здійснювати самостійну фінансово-економічну діяльність відповідно до своїх інтересів.

Загрози фінансовій стабільності породжуються в основному крадіжкою матеріальних цінностей, фінансових коштів, високим рівнем розвитку шахрайства, фальсифікацією фінансових документів.

Комерційні банки в своїй роботі інтенсивно використовують комп'ютерні технології для обробки та передачі великого об'єму інформації, комп'ютерні системи банків працюють у корпоративних і глобальних

комп'ютерних мережах, мережеві технології все ширше використовуються для обміну інформацією.

Тому важливим питанням у забезпеченні економічної безпеки комерційного банку є усунення загроз зовнішнього характеру, особливо це стосується інформаційної безпеки системи.

Внутрішні фактори пов'язані з господарською діяльністю підприємства, його персоналу. Вони обумовлені тими процесами, які виникають в ході виробництва і реалізації продукції і можуть вплинути на результати бізнесу. Найбільш значними з них є: якість планування та прийняття рішення, організація праці та робота з персоналом, дисципліна та багато інших. Сукупність властивих кредитній організації внутрішніх факторів економічної безпеки проілюстрована на рисунку 1.6.

Рисунок 1.6 – Внутрішні фактори безпеки комерційного банку

Таким чином, своєчасне виявлення, аналіз і оцінка зовнішніх і внутрішніх факторів вкрай важливі для стабільного функціонування та високого рівня економічної безпеки кредитної організації. При виявленні таких загроз необхідно застосовувати найбільш ефективні і швидкі способи протидії їм.

Отже економічна безпека банківської системи України складається з підходів до визначення сутності економічної безпеки у банківській системі,

обов'язкових умов успішної реалізації економічної безпеки банківської системи, класифікації факторів, що викликають загрози економічної безпеки в банківській системі.

Розроблена трирівнева система показників для оцінки стратегічних рішень в області управління економічною безпекою банківських установ та сформульовано консенсусний підхід до розуміння поняття «економічна безпека банківської установи», створено механізм забезпечення економічної безпеки банківської системи України, який спрямований на підвищення рівня управління економічною безпекою банківських установ та швидку адаптацію до мінливих умов конкуренції в банківському секторі, який є обов'язковим елементом, що формує механізм забезпечення грошової безпеки країни як основи підвищення рентабельності господарюючих суб'єктів

2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АТ «БАНК АЛЬЯНС»

2.1 Загальна характеристика діяльності АТ «Банк Альянс»

АТ «Банк Альянс», має ліцензії на здійснення банківських операцій з коштами в гривнях та іноземній валюті, на залучення у вклади коштів фізичних осіб в гривнях та іноземній валюті. АТ «Банк Альянс» здійснює свою діяльність на підставі Банківської ліцензії від 17.11.2011 № 97, яка надана НБУ.

АТ «Банк Альянс» - одна з найбільш стійких і стабільно працюючих кредитних організацій регіону. Банк не має статусу спеціалізованого банку, є універсальною фінансовою установою. Банк здійснює свою діяльність на території міста Києва, Запорізької, Дніпровської, Львівської, Чернівецької, Харківської, Одеської Миколаївської та Полтавської областей, філій та представництв не має. В даний час АТ «Банк Альянс» здійснює комплекс банківських послуг для фізичних та юридичних осіб: розрахунково-касове обслуговування, ведення будь-яких видів рахунків, прийом вкладів і депозитів, кредитування в рублях і іноземній валюті, операції з цінними паперами, депозитні комірки.

Основною місією АТ «Банк Альянс» є кредитування юридичних та фізичних осіб і надання їм повного спектру високоякісних банківських послуг, для забезпечення відновлення економіки України, стабільного зростання валового внутрішнього продукту. В рамках цієї місії, Банк реалізує стратегію управління ризиками через принцип збалансованості між прибутками та рівнем ризику, що приймає на себе Банк. Цей принцип дозволяє зберігати фінансову стійкість в умовах негативного впливу на діяльність зовнішніх та внутрішніх чинників.

Цільовою групою клієнтів є корпоративні клієнти малого та середнього бізнесу. Банк спрямовує свої зусилля на формування довготривалих

партнерських відносин з клієнтами, сприяння їх фінансовому добробуту та розвитку рівня банківського сервісу.

Клієнтами АТ «Банк Альянс» також є підприємства, організації та індивідуальні підприємці регіону, серед яких виробничі підприємства; організації, що займаються проектуванням і науково-дослідними розробками у сфері автомобільної промисловості; будівельні корпорації; сільськогосподарські товаровиробники; підприємства оптової і роздрібною торгівлі; організації сфери послуг та громадського харчування.

Пріоритетним для себе напрямком розвитку бізнесу банк знаходить малий і середній бізнес, кредитування юридичних осіб. У зв'язку з цим планується, що протягом усього періоду частка кредитів суб'єктам малого і середнього бізнесу буде становити більше 80 % сукупного позичкового портфеля. Крім того, довгострокові плани АТ «Банк Альянс» передбачають залучення таких джерел фінансування: збільшення обсягів міжбанківського кредитування; збільшення обсягів депозитів і незнижуваних залишків на розрахункових рахунках юридичних осіб як за рахунок залучення нових клієнтів, так і за рахунок укладення договорів з уже існуючими; нарощування обсягів строкових вкладів фізичних осіб, корекція лінійки вкладів.

Банк в даний час надає ряд банківських послуг з обслуговування фізичних осіб: прийом комунальних платежів, прийом держмита.

АТ «Банк Альянс» постійно розширює перелік послуг, що надаються юридичним і фізичним особам, індивідуальним підприємцям. АТ «Банк Альянс» – це персональний Банк для корпоративних і приватних клієнтів, що надає фінансові послуги на території Харківської області.

АТ «Банк Альянс» активно розвивається, враховуючи потреби української економіки. Банк має всі необхідні фінансові, кадрові та технологічні ресурси для їх ефективного розподілу на найбільш перспективні й прибуткові сегменти ринку. У менеджменту АТ «Банк Альянс» є чітке розуміння того, в яких напрямках створювати необхідні для клієнтів фінансові продукти.

Розвиток довгострокових персональних відносин з клієнтами є пріоритетом АТ «Банк Альянс». Постійне підвищення рівня обслуговування і поліпшення якості банківських продуктів складають основу стратегії роботи АТ «Банк Альянс» з корпоративними клієнтами. Банк пропонує фінансування поточних операцій, розрахункове і касове обслуговування, а також спеціальні банківські програми співробітникам корпоративних клієнтів.

АТ «Банк Альянс» на даний момент є незалежною кредитною організацією, що має власну структуру. Додатковий офіс банку є його внутрішнім структурним підрозділом, розташованим поза місця знаходження Головного офісу АТ «Банк Альянс», яке може здійснювати операції, передбачені ліцензією, виданою банку НБУ на здійснення банківських операцій.

Організаційна структура АТ «Банк Альянс» є ієрархічною системою взаємодіючих підрозділів, діяльність яких направлена на досягнення загальних для організації цілей управління (рисунок 2.1).

На підставі ліцензії НБУ АТ «Банк Альянс» здійснює наступні види діяльності:

- залучення грошових коштів фізичних і юридичних осіб у вклади (до запитання і на певний термін);
- розміщення даних коштів від свого імені і за свій рахунок;
- відкриття та ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб;
- розрахунки за дорученням фізичних та юридичних осіб, у тому числі банків-кореспондентів за їх банківськими рахунками;
- інкасацію коштів, векселів, платіжних та розрахункових документів та касове обслуговування фізичних та юридичних осіб;
- куплю-продаж іноземної валюти в готівковій та безготівковій формах;
- залучення у вклади та розміщення дорогоцінних металів;

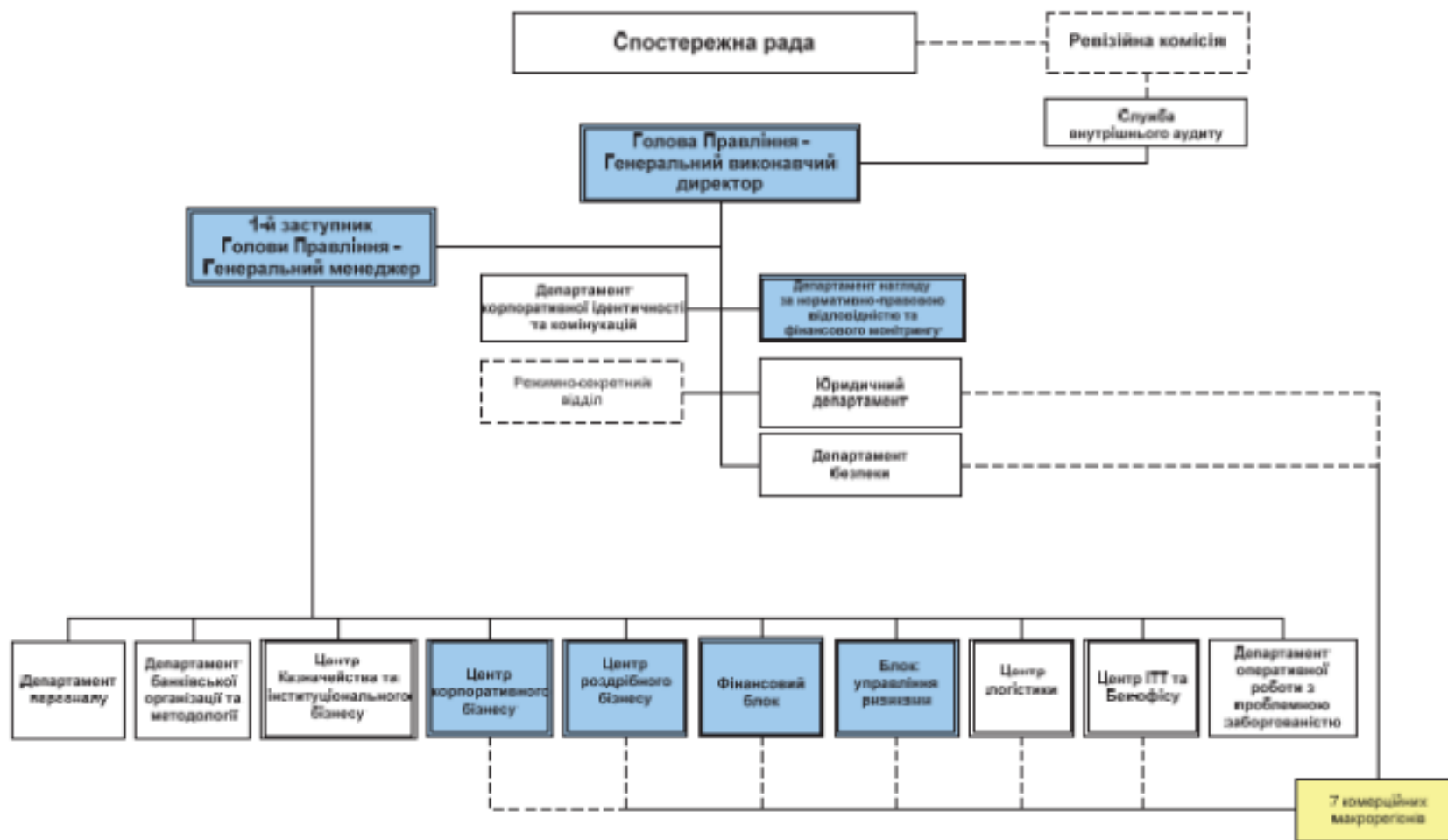

Рисунок 2.1 – Організаційна структура АТ «Банк Альянс»

- видачу банківських гарантій;
- операції з переказів коштів за дорученням фізичних осіб без відкриття банківських рахунків (за винятком поштових переказів).

Крім перерахованих вище банківських операцій АТ «Банк Альянс» має право здійснювати наступні угоди:

- видачу поручительств за третіх осіб, які передбачають виконання зобов'язань у грошовій формі;
- набуття права вимоги від третіх осіб виконання зобов'язань у грошовій формі;
- довічне управління грошовими коштами та іншим майном за договором з фізичними та юридичними особами;
- надання в оренду фізичним та юридичним особам спеціальних приміщень або знаходяться в них сейфів для зберігання документів і цінностей.

Довгострокові плани АТ «Банк Альянс» передбачають залучення таких джерел фінансування:

- збільшення обсягів міжбанківських кредитів;
- збільшення обсягів депозитів і незнижуваних залишків на розрахункових рахунках юридичних осіб як за рахунок залучення нових клієнтів, так і за рахунок укладення договорів з уже існуючими;
- нарощування обсягів строкових вкладів фізичних осіб, корекція лінійки вкладів.

Ресурси АТ «Банк Альянс» формуються за рахунок (рисунки 2.2):

- власних коштів АТ «Банк Альянс»;
- коштів клієнтів, що знаходяться на їх рахунках у АТ «Банк Альянс»;
- вкладів і депозитів клієнтів, залучених на певний термін і до запитання;
- кредитів, отриманих в інших банках;
- нерозподіленого прибутку АТ «Банк Альянс»;
- інших залучених коштів.

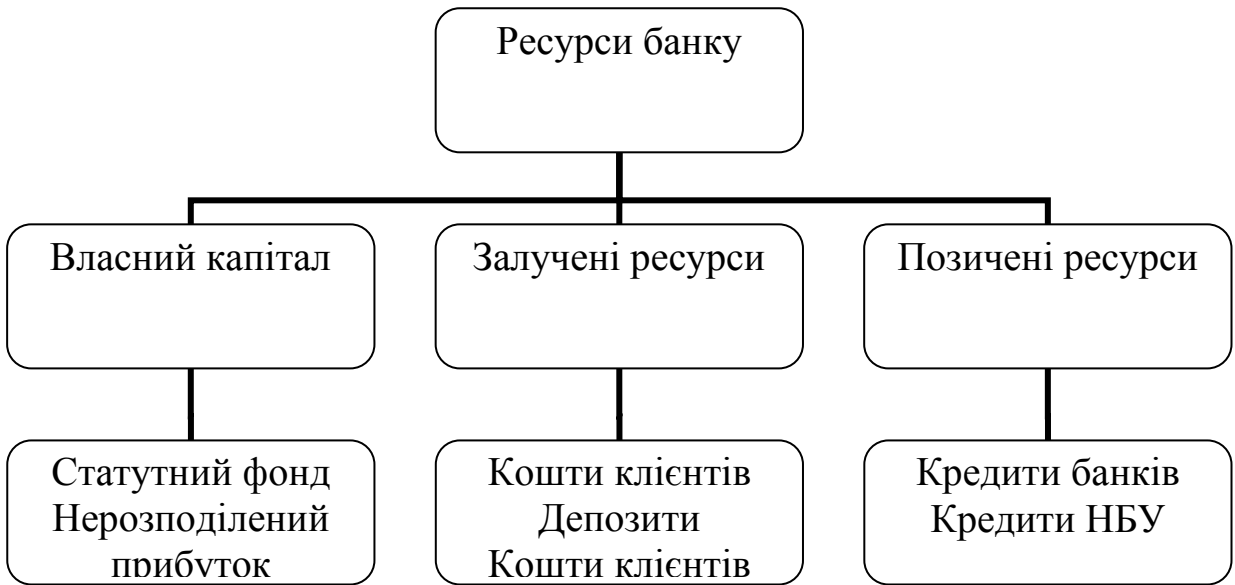

Рисунок 2.2 – Ресурсна база АТ «Банк Альянс»

У 2018 році АТ «Банк Альянс» продемонстрував якісне зростання основних фінансових показників, особливо, обсягу активів і залучених коштів. Зростання показників сприяла активна робота банку з підприємствами реального сектора економіки: будівельної, автомобільної, продуктів харчування, текстильна, транспортна, і т. д. Більш наочно пріоритетні клієнти банку по галузях наведені на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3 - Галузева структура клієнтів АТ «Банк Альянс» у 2018 році

Ліквідними активами АТ «Банк Альянс» є ті кошти банку, які можна досить швидко перетворити в грошові кошти, щоб повернути клієнтам-вкладникам. Для оцінки ліквідності, розглянемо період приблизно в 30 днів, протягом яких банк буде в змозі (або не в змозі) виконати частину взятих на себе фінансових зобов'язань (оскільки всі зобов'язання повернути впродовж 30 днів не може ні один банк). Ця «частина» називається «передбачуваним відтоком коштів». Ліквідність можна вважати важливою складовою поняття надійності АТ «Банк Альянс».

Коротко структуру високоліквідних активів представимо у вигляді таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Структура високоліквідних активів

Найменування показника	01.09.2018 р.		01.09.2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Коштів в касі	69 018	13,75	81 365	13,36
Коштів на рахунках у НБУ	11 124	2,22	8 716	1,43
Коррахунків НОСТРО в банках (чистих)	3 959	0,79	4 398	0,72
Міжбанківських кредитів, розміщених на строк до 30 днів	418 000	83,25	514 500	84,49
Високоліквідних цінних паперів України	0	0,00	0	0,00
Високоліквідних цінних паперів банків і держав	0	0,00	0	0,00
Високоліквідних активів з урахуванням дисконтів та коригувань	502 101	100,00	608 979	100,00

З таблиці ліквідних активів ми бачимо, що незначно змінилися суми коштів у касі, коррахунків НОСТРО в банках (чистих), високоліквідних цінних паперів України, високоліквідних цінних паперів банків і держав, збільшилися суми міжбанківських кредитів, розміщених на строк до 30 днів, зменшилися суми коштів на рахунках в НБУ, при цьому обсяг високоліквідних активів з урахуванням дисконту та коригувань зріс за рік з 0,50 до 0,61 млрд. грн.

Структура поточних зобов'язань наведена у таблиці 2.2:

Таблиця 2.2 – Структура поточних зобов'язань

Найменування показника	01.09.2018 р.		01.09.2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Вкладів фіз. осіб з терміном понад рік	846 572	67,81	744 929	57,72
Інших вкладів фіз. осіб (у т. ч. ІІІ) (строком до 1 року)	70 841	5,67	73 670	5,71
Депозитів та інших коштів юр. осіб (строком до 1 року)	326 893	26,18	465 058	36,04
В т. ч. поточних коштів юр. осіб (без ВП)	139 546	11,18	222 048	17,21
Коррахунків ЛОРО банків	0	0,00	0	0,00
Міжбанківських кредитів, отриманих на строк до 30 днів	0	0,00	0	0,00
Власних цінних паперів	0	0,00	0	0,00
Зобов'язань зі сплати процентів, прострочення,	4 229	0,34	6 861	0,53
Кредиторська та інша заборгованість	184 399	14,77	237 498	18,40
Очікуваний відтік грошових коштів	1 248 535	100,00	1 290 518	100,00
Поточних зобов'язань	846 572	67,81	744 929	57,72

За аналізований період з ресурсною базою сталося те, що незначно змінилися суми вкладів фізичних осіб з терміном понад рік, інших вкладів фізичних осіб (в т. ч. ІІІ) (терміном до 1 року), коррахунків ЛОРО банків, міжбанківських кредитів, отриманих на строк до 30 днів, власних цінних паперів, збільшилися суми депозитів та інших коштів юр. осіб (строком до 1 року), сильно збільшилися суми в т. ч. поточних коштів юр. осіб (без ІІІ), зобов'язань по сплаті відсотків, прострочення, кредиторська та інша заборгованість, при цьому очікуваний відтік грошових коштів збільшився за рік з 0,18 до 0,24 млрд. грн.

На даний момент співвідношення високоліквідних активів (коштів, які легко доступні для банку протягом найближчого місяця) і передбачуваного відтоку поточних зобов'язань дає нам значення 256,41%, що говорить про

гарний запас міцності для подолання можливого відтоку коштів клієнтів банку.

У кореляції з цим важливий для розгляду норматив поточної (НЗ) ліквідності, мінімальне значення якого встановлено 50%. Тут ми бачимо, що норматив НЗ зараз на достатньому рівні.

Тепер відстежимо динаміку зміни показників ліквідності протягом року (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка зміни показників ліквідності за 2018 рік

Найменування показника	1.10	1.11	1.12	1.01	1.02	1.03	1.04	1.05	1.06	1.07	1.08	1.09
Норматив миттєвої ліквідності Н2 (min. 15%)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Норматив поточної ліквідності НЗ (min. 50%)	137,2	136,7	93,7	121,2	96,6	122,9	125,5	90,3	88,6	114,7	86,6	94,0
Експертна надійність банку	259,2	282,7	250,0	267,6	257,8	253,4	252,1	232,7	234,6	226,0	224,9	256,4

За медіанним методом (відкид різких вершин): сума нормативу миттєвої ліквідності Н2, сума нормативу поточної ліквідності НЗ протягом року має тенденцію до зменшення, однак за останнє півріччя має тенденцію до незначного зростання, а експертна надійність банку протягом року досить велика і має тенденцію до зменшення, однак за останнє півріччя має тенденцію до незначного падіння.

Обсяг активів, що приносять дохід банку становить 86,24% у загальному обсязі активів, а обсяг процентних зобов'язань становить 77,36% у загальному обсязі пасивів. Однак, обсяг дохідних активів перевищує середній показник по невеликих українських банках (77%) (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 – Структура прибуткових активів станом на 01.09.2018 р. та 01.09.2019 р.

Найменування показника	01.09.2018 р.		01.09.2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Міжбанківські кредити	458 000	30,41	554 500	35,51
Кредити юридичним особам	888 739	59,00	835 429	53,51
Кредити фізичним особам	159 471	10,59	171 444	10,98
Вексель	0	0,00	0	0,00
Вкладення в операції лізингу та набуті права вимоги	0	0,00	0	0,00
Вкладення в цінні папери	0	0,00	0	0,00
Інші прибуткові позики	0	0,00	0	0,00
Прибуткові активи	1 506 210	100,00	1 561 373	100,00

Бачимо, що незначно змінилися суми «Кредити юр. особам», «Кредити фіз. особам», «Векселі», «Вкладення у операції лізингу і придбані прав вимоги», «Вкладення в цінні папери», збільшилися суми «Міжбанківські кредити», а загальна сума доходних активів збільшилася на 3,7% (з 1,51 до 1,56 млрд. грн.)

Розглянемо та стабільність та забезпеченність кредитів, що надаються банком своїм клієнтам (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Аналітика за ступенем забезпеченості виданих кредитів, а також їх структури

Найменування показника	01.09.2018 р.		01.09.2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Майно, прийняте в забезпечення	1 829 789	168,15	1 925 209	173,93
Дорогоцінні метали, прийняті в забезпечення	0	0,00	0	0,00
Отримані гарантії та поручительства	2 375 047	218,25	2 608 939	235,70
Сума кредитного портфеля	1 088 210	100,00	1 106 873	100,00
- в т. ч. кредити юр. особам	888 739	81,67	835 429	75,48
- в т. ч. кредити фіз. особам	159 471	14,65	171 444	15,49

Аналіз таблиці 2.5 дозволяє припустити, що банк насамперед займається кредитуванням юридичних осіб, формою забезпечення якого є майнові застави. Загальний рівень забезпеченості кредитів досить високий і можливий неповернення кредитів, ймовірно, буде відшкодований обсягом забезпечення.

Структура процентних зобов'язань АТ «Банк Альянс» дозволить визначити стан зобов'язань банку (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Коротка структура процентних зобов'язань (тобто за які банк зазвичай платить відсотки клієнту)

Найменування показника	01.09.2018 р.		01.09.2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Кошти банків (МБК та коррахунків)	0	0,00	0	0,00
Кошти юр. Особа	426 893	31,43	565 058	40,34
- в т. ч. поточних коштів юр. Особам	139 546	10,27	222 048	15,85
Вклади фіз. Осіб	917 413	67,54	818 599	58,44
Інші процентні зобов'язань	14 000	1,03	17 000	1,21
- в т. ч. кредити від НБУ	0	0,00	0	0,00
Процентні зобов'язання	1 358 306	100,00	1 400 657	100,00

Як видно з даних таблиці 2.6, незначно змінилися суми кошти банків (МБК і коррахунків), вклади фіз. осіб, збільшилися суми кошти юр. осіб, а загальна сума процентних зобов'язань збільшилася на 3,1% (з 1,36 до 1,40 млрд. грн.).

Прибутковість джерел власних коштів (розраховується за балансовими даними) збільшилася за рік з 2,70% до 3,72%, При цьому рентабельність капіталу ROE зменшилася за рік з 3,73% до 3,32% (тут і нижче наведені дані у відсотках річних на найближчу квартальну дату).

Чиста процентна маржа збільшилася за рік з 4,02% до 4,36%. Прибутковість позичкових операцій зменшилася за рік з 10,82% до 10,54%.

Вартість залучених коштів зменшилася за рік з 6,92% до 6,32%, Вартість коштів населення (фіз, осіб) зменшилася за рік з 7,87% до 6,96%.

Структуру власних коштів представимо у вигляді таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Структура власних коштів

Найменування показника	01.09.2018 р.		01.09.2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Статутний капітал	167 856	58,75	167 856	58,43
Додатковий капітал	31 059	10,87	30 628	10,66
Нерозподілений прибуток минулих років (непокріті збитки минулих років)	65 661	22,98	64 653	22,50
Невикористана прибуток (збиток) за звітний період	7 708	2,70	10 687	3,72
Резервний фонд	13 427	4,70	13 468	4,69
Джерела власних коштів	285 711	100,00	287 292	100,00

За рік джерела власних коштів збільшилися на 0,6%. А ось за минулий місяць (серпень 2019 р.) джерела власних коштів збільшилися на 2,1% (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 – Коротка структура коштів АТ «Банк Альянс»

Найменування показника	g01.09.2018 р.		01.09.2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Основний капітал	243 786	64,10	241 312	64,42
- в т. ч. статутний капітал	167 856	44,14	167 856	44,81
Додатковий капітал	136 528	35,90	133 308	35,58
- в т. ч. субординований кредит	100 000	26,29	97 000	25,89
Капітал	380 314	100,00	374 620	100,00

Розмір капіталу банку, що розраховується за формами 123 або 134, на звітну дату склав 0,37 млрд. грн.

Інші важливі показники розглянемо докладніше протягом усього року (таблиця 2.9).

Частка прострочених позичок протягом року має тенденцію до незначного падіння, проте за останнє півріччя має тенденцію практично не змінюватися. Для резервування на втрати по позиках протягом року і останнього півріччя має тенденцію до незначного падіння. Сума нормативу розміру великих кредитних ризиків протягом року та останнього півріччя досить мала і має тенденцію практично не змінюватися.

Рівень прострочених позик на останню дату відповідає середньому показнику по російським банкам (близько 4-5%). Рівень резервування за позиками на останню дату нижче середнього показника за російськими банками (близько 13-14%).

Перевіримо деякі непрямі фактори, що вказують на можливі проблеми і надійність (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11 – Непрямі фактори, що вказують на можливі проблеми за рік

Найменування показника	1.10	1.11	1.12	1.01	1.02	1.03	1.04	1.05	1.06	1.07	1.08	1.09
Зростання ФОР (фонду зобов. резервування за вкладками) за місяць (%)	-5,4	-1,0	0,4	-2,8	0,3	0,7	-2,1	3,8	-0,9	-1,2	-0,2	2,5
Зміна суми вкладів фіз. осіб за місяць (для банків з часткою вкладів фіз. осіб більше 20%)	-1,9	-2,6	-4,4	0,7	-2,1	1,1	3,1	-3,4	0,3	-0,9	-1,5	0,4
Зміна оборотів за розрахунковими рахунками юр. осіб за місяць (для банків з оборотами більше суми активів)	-	-	-	-	-69,7	-	-	-	-	-	-	-
Відтік коштів юр. осіб за місяць	6,7	2,2	6,9	2,1	-1,4	-6,1	10,6	-7,6	1,8	0,1	8,4	6,4

За 2018 рік у банку АТ «Банк Альянс» не було зміни власників (акціонерів). Також у банку АТ «Банк Альянс» за рік не було значного збільшення фонду обов'язкового резервування. Висновки та рекомендації

Статистика щодо негативних факторів:

- кількість індикаторів ненадійності – 0;
- кількість індикаторів нестійкості – 0.

Аналіз фінансової діяльності та статистичні дані за 2018 рік АТ «Банк Альянс» свідчать про відсутність негативних тенденцій, здатних вплинути на фінансову стійкість АТ «Банк Альянс» в перспективі.

2.2 Управління ризиками в АТ «Банк Альянс»

Управління ризиками є важливим фактором у банківській справі і суттєвим елементом операцій АТ «Банк Альянс». Основні ризики, яких зазнає Банк, включають кредитний ризик, ринковий ризик (який включає ризик зміни курсів обміну валют та процентних ставок), ризик ліквідності, а також операційний ризик.

Кредитний ризик є ризиком в результаті невиконання позичальником чи контрагентом свого зобов'язання перед АТ «Банк Альянс» та отримання фінансового збитку. Банк має політику та процедури управління кредитним ризиком (статей балансових і позабалансових).

Ринковий ризик полягає у тому, що зміни ринкових курсів, таких як валютні курси, процентні ставки, кредитні спреди та курси цінних паперів, вплинуть на доходи або на вартість портфелів фінансових інструментів. Ринковий ризик виникає по відкритих позиціях за процентними ставками, валютами та фондовими фінансовими інструментами, на які впливають загальні та специфічні зміни на ринку та зміни рівня ринкових цін.

Валютний ризик полягає у тому, що зміни курсів обміну валют впливають на дохід АТ «Банк Альянс» або на вартість його портфелів фінансових інструментів. Банк має активи і зобов'язання, деноміновані у кількох

Процентний ризик полягає у тому, що зміни процентних ставок впливають на дохід або на вартість фінансових інструментів.

Ризик ліквідності – наявний або потенційний ризик, який виникає через неспроможність АТ «Банк Альянс» виконати свої зобов'язання у належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат.

Операційний ризик АТ «Банк Альянс» – це імовірність виникнення збитків АТ «Банк Альянс» внаслідок неадекватності або збоїв внутрішніх процесів, впливу людського фактору, збоїв і помилок у системах, а також впливу зовнішніх подій. До цієї категорії належать, зокрема, всі види шахрайств, юридичний ризик. У разі збоїв в системі внутрішнього контролю операційний ризик може призвести до фінансових збитків мати правові чи регулятивні наслідки або спричинити шкоду репутації.

Рівень операційних ризиків знижений завдяки комплексу заходів, що включає:

- впровадження системи управління інцидентами операційних ризиків;
- аналіз та моніторинг процесів, продуктів в частині управління операційними ризиками;
- навчання персоналу та підвищення обізнаності про операційні ризики в цілому;
- контроль за дотриманням працівниками Банку нормативних документів.

Схильність АТ «Банк Альянс» до цінових ризиків, кредитного ризику, ризику ліквідності визначається рішенням Наглядової ради Банку. Станом на 01.01.2019 року встановлені наступні рівні толерантності до ризиків у АТ «Банк Альянс» (рисунок 2.3).

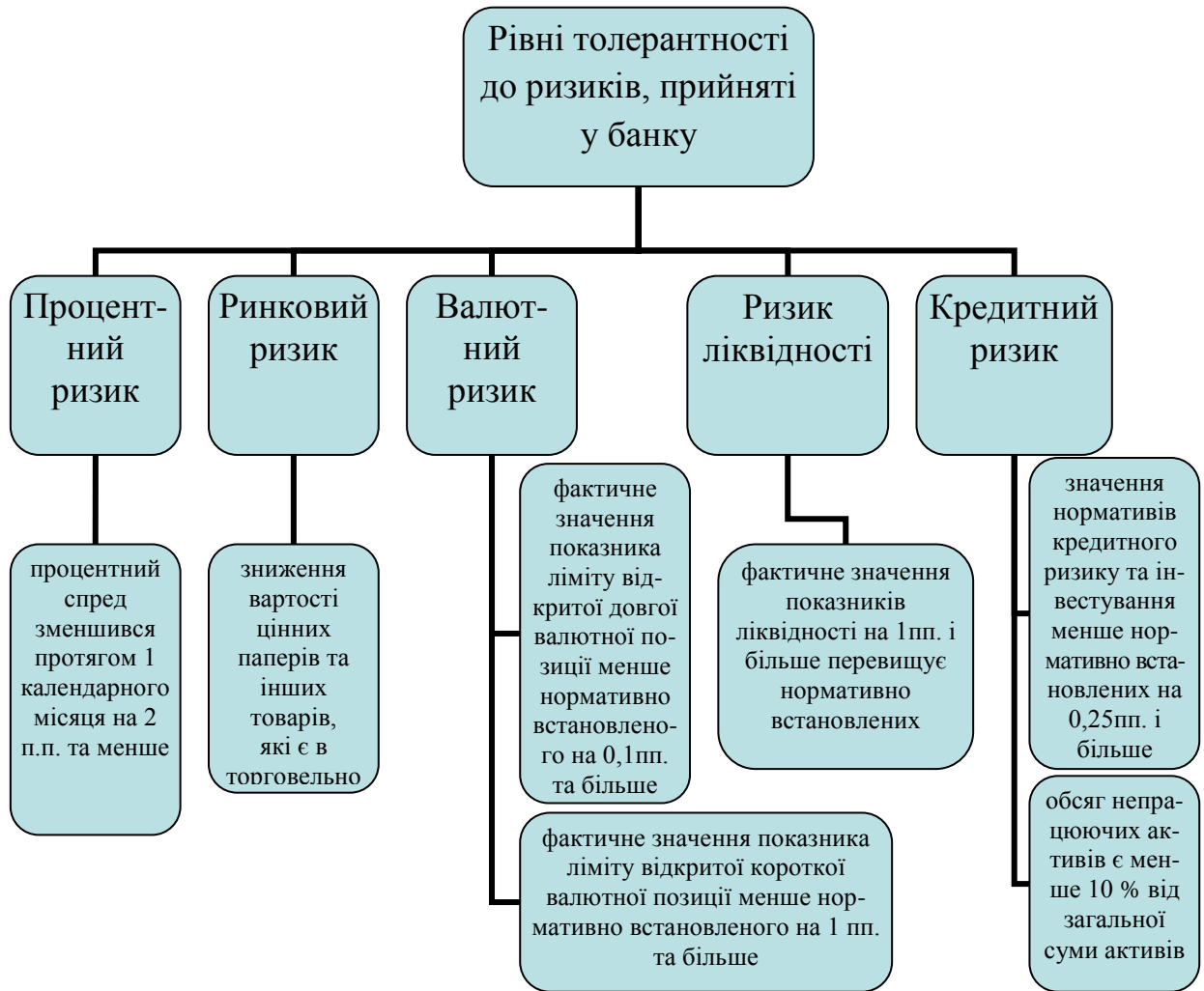

Рисунок 2.3– Рівні ризиків АТ «Банк Альянс»

Контроль дотримання встановлених лімітів здійснюється Підрозділом з ризик-менеджменту. Інформація щодо дотримання рівнів толерантності доводиться Наглядовій раді на щоквартальній основі.

2.3 Середовище функціонування банку

Політико-економічна ситуація в Україні протягом останніх 5-х років лишалася достатньо складною, що на думку управлінського персоналу банку було спричинено трьома основними групами факторів:

- складною геополітичною та геоекономічною ситуацією в світі;
- продовженням збройного конфлікту на сході України і, як наслідок, поглиблення кризи в російсько-українських відносинах;
- складна внутрішньополітична та економічна ситуація в країні.

Складна політико-економічна ситуація та високий рівень бюрократизації не дозволяє державі ініціювати та розпочинати значні інфраструктурні проекти, в яких можна задіяти як приватний (у тому числі іноземний) капітал, так і державні інвестиції. При чому об'єктів та факторів (ресурсів) для реалізації таких проектів в Україні більш ніж достатньо.

У такому середовищі основна задача учасників банківської галузі утримувати раніше закріплені позиції, не допускати зниження економічного капіталу, перебудовувати технології проведення банківських операцій, знижувати рівень неробочих активів та витрат, що не пов'язані з веденням основної діяльності, розвивати нові сегменти надання послуг.

Банківська система та фінансовий ринок України зараз перебувають у стані дисбалансу, і перші ознаки застою вже очевидні в окремих їх сегментах. У таблиці 1 представлені кількісні показники наявності професійних фінансових посередників на ринках фінансових послуг за останні 10 років.

Таблиця 2.12 – Кількість фінансових посередників в Україні у 2008–2017 роках (станом на кінець року)

Типи фінансових установ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Банки	184	182	176	176	176	180	163	117	96	82
Insurance companies	469	450	456	442	414	407	382	361	310	294
Кредитні об'єднання	829	755	659	613	617	624	589	588	462	378
Компанії з управління активами	409	380	339	341	353	347	336	313	295	296
Недержавні пенсійні фонди	109	107	101	96	94	81	76	72	64	64
Регулятори недержавних пенсійних фондів	50	44	43	40	37	28	24	23	22	22
Фінансові компанії	132	208	221	251	312	377	415	571	650	818

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Лізингові компанії	208	209	199	217	243	254	267	268	202	183
Ломбарди	314	373	426	456	473	479	477	482	456	415
Колективні схеми інвестування	888	985	1,095	1,125	1,222	1,25	1,188	1,147	1,131	1,16

Відповідно до таблиці 2.12, на внутрішньому фінансовому ринку спостерігається стійка тенденція до скорочення кількості фінансових установ, насамперед банків.

Лише в сегменті фінансових компаній та в сегменті колективних інвестицій спостерігається зростання їх професійних учасників. Українська банківська система була особливо чутливою до економічної та політичної нестабільності. Таким чином, за останні десять років кількість банків зменшилась на 55%. Тільки у 2017 році 14 установ банківського сегменту були визнані банкрутами та ліквідованими. Оскільки банківська безпека є однією з шести визнаних складових фінансової безпеки країни, слід вважати за необхідне звернути увагу експертів Національного банку України на моніторинг рівня економічної безпеки тих установ, які продовжують функціонувати в банківській системі. Вихід з банківського ринку половини його учасників був основним фінансовим тягарем для Індивідуального фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Така динаміка може спричинити нездатність державних структур виконувати свої зобов'язання перед населенням. Це ще більше знизить рівень довіри громадян до банківської системи та погіршить показники фінансової звітності в довгостроковій перспективі.

Аналогічна ситуація спостерігається на страховому ринку. За десять років кількість страховиків зменшилася на 37%, у 2017 році 16 компаній відмовилися від ринку. Ринок кредитних спілок скоротився більш ніж удвічі, на 54%, тобто 84 установи покинули фінансовий ринок протягом 2017 року. У сегменті недержавних пенсійних фондів (НПФ) кількість зменшилася на 41%; кількість регуляторів НПФ зменшилася на 56%, кількість компаній з управління активами (КУА) зменшилася на 28%, а лізингових компаній - на

12%. Кількість ломбардів, як правило, зменшилася лише два роки тому: у 2016 році 26 закладів та у 2017 році 41 заклад відмовився від ринку.

Така кількісна динаміка професійних учасників українського фінансового ринку в десятирічній ретроспективі свідчить про проблему із забезпеченням належного рівня їх економічної безпеки. Зрештою, ці установи відмовляються від ринку, який не може ефективно протидіяти негативним зовнішнім та внутрішнім загрозам та загрозам, які супроводжують функціонування внутрішніх ринків фінансових послуг. Своєчасне виявлення загроз, їх попередження, оцінка можливих наслідків для обсягів активів фінансових установ та їх клієнтів, мінімізація ризиків, компенсація цих ризиків негативних наслідків, пошук механізмів уникнення загроз у майбутньому - всі ці завдання вирішуються інтегрованою системою економічної безпеки банківської чи будь-якої іншої фінансової установи. Однак, на відміну від управління ризиками, яке демонструє подібні цілі, управління економічною безпекою як процес повинно прагнути збалансувати витрати на заходи безпеки та інвестиції, необхідні для майбутнього розвитку фінансової установи. Отже, основна формула управління економічною безпекою полягає в наступному: захищати - забезпечувати - утримувати - розвивати.

Усвідомлення необхідності управління економічною безпекою серед власників, вищого керівництва та інших зацікавлених сторін банку наразі на низькому рівні. Це доводиться результатами використання емпіричних методів наукових досліджень. У першому кварталі 2018 року було проведено експертне опитування управління економічною безпекою у фінансових установах України [13]. Результати наведені на рисунку 2.4.

Слід зазначити, що було 100 експертів, які були власниками або представниками вищого керівництва різних типів фінансових установ, які працюють на ринках фінансових послуг більше трьох років. Додаткова діаграма окреслює причини відсутності механізму управління економічною безпекою в системі управління фінансовими установами.

Рисунок 2.4 – Результати експертного опитування щодо стану управління економічною безпекою фінансових посередників в Україні

Експертам було запропоновано оцінити рівень функціонального розвитку механізму управління фінансовою безпекою фінансової установи, учасниками якої є. 24% експертів визнали, що у фінансових установах не існує системи економічної безпеки, а процес протидії загрозам їх діяльності був формальним і, у кращому випадку, оголошеним лише на папері. Це заклик до пробудження, тому що специфіка та особливості функціонування банків, наприклад, порівняно з іншими типами суб'єктів господарювання, співпрацюють з фінансовими активами фізичних та юридичних осіб, які надають можливості банківським установам зберігати та примножувати свої активи. Критичний стан економічної безпеки банківських установ може призвести до втрати цих активів, що спровокує соціальну напругу, призведе до зниження добробуту деяких громадян, уповільнення показників ділової активності суб'єктів господарювання, погіршення показників інвестиційної привабливості та економічної свободи України на міжнародному ринку капіталу тощо.

Результати експертного опитування актуалізують проблему розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою банків. Впровадження управління, орієнтованого на безпеку, на рівні додатків дозволить стабілізувати фінансовий ринок, насамперед, зупинивши зменшення кількості його професійних учасників. Наприкінці першого півріччя 2018 року в Державному реєстрі фінансових установ зареєстровано 2014 учасників фінансового ринку. Кількість банків у Довіднику діючих банківських установ за цей період становила 82. За даними Української асоціації інвестиційного бізнесу, кількість компаній з управління активами на початок липня 2018 року становила 291, а кількість недержавної пенсії коштів у цей період було 58. Крім того, інвестиційний сегмент українського фінансового ринку включає 1226 колективних інвестиційних установ - пайових та корпоративних інвестиційних фондів.

Отже, проведений аналіз діяльності АТ «Банк Альянс» дозволив визначити його фінансово-економічний стан як задовільний. Банк невеликий, діє на ринку фінансових послуг кількох регіонів України, проте серед пріоритетних цілей банку – розвиток мережі відділень, розширення основного переліку послуг.

У 2018 році АТ «Банк Альянс» продемонстрував якісне зростання основних фінансових показників, особливо, обсягу активів і залучених коштів. Зростання показників сприяла активна робота банку з підприємствами реального сектора економіки: будівельної, автомобільної, продуктів харчування, текстильна, транспортна, і т. д.

На даний момент співвідношення високоліквідних активів (коштів, які легко доступні для банку протягом найближчого місяця) і передбачуваного відтоку поточних зобов'язань дає нам значення 256,41%, що говорить про гарний запас міцності для подолання можливого відтоку коштів клієнтів банку.

Прибутковість джерел власних коштів (розраховується за балансовими даними) збільшилася за рік з 2,70% до 3,72%, При цьому рентабельність

капіталу ROE зменшилася за рік з 3,73% до 3,32% (тут і нижче наведені дані у відсотках річних на найближчу квартальну дату).

Аналіз фінансової діяльності та статистичні дані за 2018 рік АТ «Банк Альянс» свідчать про відсутність негативних тенденцій, здатних вплинути на фінансову стійкість АТ «Банк Альянс» в перспективі.

Вітчизняна банківська система та ринки фінансових послуг залишаються функціональними, а їх інтеграція до європейського фінансового простору відкриває нові можливості для розвитку фінансових установ. Тому сьогодні формування системи економічної безпеки банків та інших фінансових посередників та запровадження сучасних складних механізмів управління є важливим завданням загальнодержавного рівня, оскільки рівень банківської безпеки та фінансової безпеки держави значною мірою залежить від функціональності її ринків фінансових послуг.

За результатами дослідження, можна надати рекомендації щодо розробки науково-методичної бази управління системою економічної безпеки фінансових посередників, яка повинна бути використана як один із елементів регулювання фінансової безпеки в Україні.

3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

3.1 Формування механізму управління економічною безпекою банку

Перш ніж скласти концептуальні основи управління економічною безпекою професійних учасників різних сегментів фінансового ринку, необхідно зрозуміти суть цієї концепції. Контроль економічної безпеки фінансових установ передбачає планування та організацію інтегрованої системи економічної безпеки, забезпечення її всіма необхідними ресурсами для виконання її функцій та контроль рівня економічної безпеки, досягнутого завдяки такій роботі системи.

Концептуальні засади управління економічною безпекою розкривають суть та компоненти економічної безпеки як наукової категорії та виду практичної діяльності. Вони мають вирішальне значення для формування методології забезпечення економічної безпеки як на мікро, так і на макрорівні. Високий рівень економічної безпеки є основою для банківських та інших фінансових установ перевершити заплановані показники прибутковості та мати шанс виграти конкуренцію з-за кордону, насамперед європейських фінансових посередників, з метою реалізації інтересів споживачів фінансових послуг. Крім того, існує потреба у розробці механізму управління системою економічної безпеки для різних типів фінансових установ з урахуванням особливостей їх діяльності. Результати дослідження дозволяють запропонувати дослідницьку та методичну основу управління економічною безпекою фінансових установ (рисунок 3.1), яка може бути використана для організації процесу управління економічною безпекою сучасних банків.

Основним моментом використання пріоритетного підходу щодо безпеки під час діяльності фінансової установи є той факт, що керівництво не шкодує інформаційних, фінансових, матеріальних, кадрових та інших ресурсів для організації та підтримки ефективного функціонування та якісної еволюції системи економічної безпеки та забезпечення його захисту від

різних загроз, протидія є основним елементом фінансових витрат (рисунок 3.1).

Рисунок 3.1 – Дослідницька та методична база управління економічною безпекою фінансових установ

Залишкове фінансування системи економічної безпеки фінансового посередника, на відміну від попереднього підходу, передбачає розподіл активів установи не на користь такої системи. Пріоритет - отримання прибутку. Фінансування запобігання та протидії загрозам можливе лише тоді, коли їх вплив очевидний і масштабні негативні наслідки неминучі.

Суть підходу до забезпечення системи економічної безпеки фінансових установ за рахунок бюджетування найбільш раціональна в умовах обмежених фінансових ресурсів вітчизняних банків та інших видів фінансових посередників та в період загострення зовнішньої екологічної загрози їх діяльності, що характерно для сучасної української фінансової системи та її банківського сегменту. Відповідно до такого підходу, під час планування витрат фінансова установа формує окремий бюджет на

виконання заходів, що забезпечують реалізацію своїх фінансових інтересів та інтересів своїх клієнтів.

На практиці банки та інші фінансові установи можуть використовувати такі економічні підходи управління курсом: підхід, орієнтований на загрозу, в якому основною метою управління економічною безпекою фінансових посередників є уникнення загроз або мінімізація їх потенційних негативних наслідків; орієнтований на клієнта підхід, згідно з яким пріоритетним є збільшення кількості клієнтів, але лише за рахунок залучення осіб, яких можна вважати надійними споживачами фінансових послуг, та збільшення обсягу активів фінансової установи з капіталу, який вони отримали від них. Цей підхід може бути рекомендований для тих видів фінансових установ, які не приносять прибутку, наприклад кредитних спілок; орієнтований на прибуток спрямований на отримання максимального прибутку з урахуванням необхідності контролю загрозових факторів внутрішнього та зовнішнього середовища лише у випадку їх прямого та неминучого впливу на прибутковість та фінансові результати фінансової установи.

В даний час керівництву банку можна запропонувати вибрати репутаційний та іміджевий підхід, метою якого є досягнення економічної безпеки як однієї з конкурентних переваг. Розкриття інформації про цей факт та високий рівень прозорості діяльності банку використовуються як засіб підвищення довіри клієнтів, як існуючих, так і потенційних.

В даний час для використання фінансовими установами доступні дві моделі економічної безпеки (таблиця 3.1).

Банкам доцільно обирати інтегровану модель побудови своєї системи економічної безпеки. Таким чином, інтегрована модель підходить для використання великими фінансовими посередниками, які реалізують велику кількість фінансових продуктів та послуг та мають численні інструменти управління власною економічною безпекою. Фрагментарна модель буде ефективною для управління, орієнтованого на безпеку, кредитних спілок, інвестиційних компаній та фондів, малих фінансових компаній.

Таблиця 3.1 – Характеристика моделей управління економічною безпекою банків

Моделі	Особливості	Плюси	Мінуси
Фрагментарні моделі	Конкретні функціональні сфери безпеки визначаються та керуються за потребою; приділяється увага найризикованішим операціям, фінансові інтереси клієнтів не захищені	Економія ресурсів; орієнтація та точність щодо безпеки, своєчасне реагування на загрози	Деякі види ресурсів фінансової установи, її партнерів та клієнтів не мають належного захисту; механізм взаємодії між підрозділами для захисту безпеки не очевидний
Інтегральні моделі	Система економічної безпеки має вдосконалену складну структуру; між її елементами існують тісні зв'язки; механізми захисту застосовуються як до ресурсів установи, так і до ресурсів її зацікавлених сторін	Ділова сфера діяльності установи охоплює всі функціональні компоненти системи економічної безпеки	Для забезпечення безпеки потрібні значні ресурси; системою важко керувати; для її ефективного управління необхідно залучати професіоналів

У таблиці 3.2 показано особливості механізмів забезпечення економічної безпеки фінансових посередників.

Таблиця 3.2 – Особливості забезпечення економічної безпеки фінансових посередників

Механізм	Особливості	Плюси	Мінуси
Самостійність	Керівництво установи повністю контролює економічну безпеку, але значні ресурси витрачаються на реалізацію захисних заходів	Захист від загроз постійний; високий рівень зацікавленості осіб, відповідальних за безпеку в довгостроковій перспективі; швидке прийняття рішень; мінімальний ризик витоку інформації	Низькі можливості протидії загрозам; відсутність фахівців з управління компонентами системи економічної безпеки; високий рівень суб'єктивності в реалізації рішень
Передача функцій безпеки на аутсорсинг	Професійний підхід до організації та управління системою економічної безпеки, але ймовірно, що специфіка функціонування не буде врахована	Можливість економити ресурси через відсутність необхідності фінансувати посади на повний робочий день; особи, які беруть участь у забезпеченні економічної безпеки, мають необхідні компетенції	Захист від загроз не є постійним; підвищується ризик недобросовісного виконавця забезпечення економічної безпеки
Змішане	Це поєднання двох описаних механізмів	Поєднує переваги двох механізмів	Мінімізує недоліки двох механізмів

Залежно від типу фінансового посередника розробляється механізм управління системою економічної безпеки та підходи до її формування повинні бути адаптовані до специфіки його діяльності.

В рамках цього дослідження запропоновано наступні рамки управління економічною безпекою для фінансових посередників (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Структура формування механізму управління економічною безпекою фінансових посередників з урахуванням специфіки їх діяльності

Типи фінансових посередників	Системна модель	Механізм спрощення	Підхід до менеджменту	Підхід до забезпечення регулювання безпеки	Орган регулювання безпеки
Банки	Інтегрований	Змішана	Орієнтація на прибуток	Пріоритет безпеки	Національний банк України
Інвестиційні компанії			Репутація та імідж	Бюджетування	Національна комісія з державного регулювання ринків фінансових послуг / Національний папір та фондовий ринок
Страхові компанії	Фрагментарний / інтегрований	Аутсорсинг	Орієнтований на загрозу		
Установи кредитного співробітництва	Фрагментарне	Залишкове фінансування	Орієнтоване на клієнтів	Залишкове фінансування	Національна комісія з державного регулювання ринків фінансових послуг
Фінансові компанії		Аутсорсинг	Орієнтована на прибуток	Бюджетування	

В управлінні економічною безпекою банків та інших типів фінансових установ можна виділити дві моделі механізму управління, а саме основну (універсальну), орієнтовану на безпеку механізм і специфічний орієнтований

механізм, який містить елементи, специфічні для певних видів фінансових посередників. Вибір між підходами чи моделями управління економічною безпекою на рівні застосування управління фінансовою установою матиме вплив на її захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, що, у свою чергу, має стати одним із суб'єктів регулювання у забезпеченні фінансової безпеки стану (рисунок 3.2).

Розроблений алгоритм як один із етапів діяльності регулятора щодо забезпечення належної безпеки банківської системи та ринків фінансових послуг включає аналіз економічної безпеки їх учасників та контроль за його управлінням. За відсутності практики управління економічною безпекою в установі регулятор повинен включати консультативну роботу з організації такої системи. У разі виявлення порушення регулятор повинен вжити кримінальних заходів до керівництва та власників фінансової установи.

Пропозиції, сформовані на основі дослідницької діяльності, мають як наукове, так і практичне значення. У цьому дослідженні теоретично сформовано концептуальні рамки управління економічною безпекою фінансових установ як складової регулювання фінансової безпеки на рівні країни. Чотири відповідні підходи стали основою для концепції управління економічною безпекою фінансової, насамперед банківської, установи. Дві з них, а саме орієнтовані на клієнтів та орієнтовані на доходи, були визначені як традиційні та такі, які потребують вдосконалення. Третій та четвертий підходи - орієнтовані на загрозу, репутаційний та іміджевий підходи - пропонувались як нововведення в системі управління економічною безпекою банківських та інших фінансових установ.

Сформульовано та описано дві підходящі для використання моделі механізму, орієнтованого на безпеку управління системою економічної безпеки: основна модель, яка повинна бути використана як основа для банківських установ, та конкретна модель, яка адаптована до потреб забезпечення економічної безпеки конкретних видів фінансових посередників.

Рисунок 3.2 – Управління економічною безпекою фінансових установ у системі забезпечення фінансової безпеки країни

Запропоновано три варіанти розробки механізму забезпечення економічної безпеки банків та інших видів фінансових установ. Кожне з них може використовуватися вищим керівництвом у сучасних економічних умовах залежно від наявних та ресурсних можливостей. Загалом розроблена цілісна концепція управління економічною безпекою фінансових установ, яка може бути інтегрована як важливий функціональний елемент у загальній системі управління фінансовими посередниками. Він може бути використаний на рівні державного регулювання економічної безпеки професійних учасників фінансового ринку з метою виявлення негативних ознак у механізмах, що використовуються керівництвом для захисту своїх ресурсів та клієнтів при здійсненні фінансових інтересів усіх зацікавлених сторін на шляху досягнення мета створення та функціонування фінансових установ.

3.2 Розробка рекомендацій з цифрової безпеки банківської діяльності

Хоча галузь фінансових послуг є однією з найсучасніших галузей використання ІТ, і вона вкладає величезні кошти в свої системи безпеки ІТ, вона залишається визначеною метою для кіберзлочинців - і ця загроза зростає. Таким чином, фінансова галузь постійно шукає шляхи управління ризиками, з якими вони стикаються, все знаючи, що порушення кібер-бізнесу може статися в будь-який час у будь-якій установі.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) назвав кібератаки основними світовими ризиками. Його аналіз показує, що в усьому світі не виграють боротьбу за жодним відрізком часу - кібератаки входили до першої десятки ризиків ВЕФ у 2016 році; вони перейшли до першої п'ятірки у 2017 році; і в 2018 році вони входять до перших трьох ризиків для світової економіки.

Хоча жодна система не може бути надійно захищеною, існує ряд найкращих практик, які можуть застосовувати організації банківського

сектору, щоб захистити себе від складних методів, розроблених проти них. Світовий досвід діяльності в галузі кібербезпеки пропонує наступні найкращі практики кібербезпеки, які застосовуються у надзвичайно захищених установах:

Забезпечення відповідного оточення. Включення безпеки в дизайн мережевої архітектури має бути основним принципом підходу до безпеки. Сюди також слід додати заходи фізичної безпеки, такі як обмеження прав доступу до чутливих ділянок даних уповноваженого персоналу та забезпечення того, щоб такі процеси підлягали активному контролю та моніторингу того, хто отримує доступ до цих ділянок. Крім того, уповноважений персонал повинен бути належним чином перевірений та навчений.

Знати та обмежувати доступ. Побудувавши засоби захисту від зловмисників, що потрапляють протягом звичайної операційної діяльності, ви повинні встановити операційні процедури та процеси для обмеження та захисту прав адміністратора та системи. Закривши ці привілеї, потрібно чітко впровадження чіткого управління ідентифікацією із суворими та активно керованими правилами профілю та пароля для забезпечення базового контролю доступу.

Виявлення небезпек та реакція на них однаково критичні. Важливим для вашої поінформованості та здатності своєчасно реагувати на небезпеки є адекватні можливості виявлення вторгнень, що передаються через низку механізмів та проводів для вимикання, щоб ініціювати сповіщення про підозрілу активність.

Необхідно постійно визначати джерела небезпек та загроз. Для постійного моніторингу необхідно перманентно збирати інформацію про загрозу щодо джерел небезпеки, оскільки це дуже важливо для захисту від неї. Інтелект про загрозу відіграє ключову роль у наданні розробки програмного забезпечення та оновлень антивірусних програм.

Визначення надійності стейкхолдерів – провідний елемент забезпечення безпеки. Слід вести бізнес лише з надійними контрагентами та підтримувати якісні стосунки з тими, хто виявив добру ділову репутацію. Моніторинг будь-яких змін у стосунках та усунення будь-яких поточних відносин - це ще один спосіб, який може обмежити небезпеку для потенційних загроз.

Запровадження постійного контролю безпеки. Залучення до регулярних вправ із контролю за безпекою та аудиту безпеки дозволяє виявити прогалини в контролі безпеки. Щоб допомогти цій галузі, SWIFT спільно з галузевими експертами опублікував набір засобів безпеки, заснованих на останніх розвідках щодо кіберзагроз. Цей контроль відображає належну практику безпеки, а також повинен застосовуватися за межами інфраструктури, пов'язаної з SWIFT, оскільки вони можуть сприяти зміцненню оперативного середовища банку.

Розуміння потенційних ризиків та ризиків дотримання партнерів є ключовим для прийняття рішень. Кіберспостереження також повинні бути невід'ємною частиною цих рутинних процесів.

При розгортанні додаткових процедур бізнес-управління, можливо приймати своєчасні превентивні та коригуючі заходи в відношенні підозрілої активності. Наприклад, фільтруючи вихідні повідомлення з чітко налаштованим набором правил, можна перевіряти вихідні платежі на виявлення незаконних або незвичних потоків повідомлень. Якщо є політика виявлення підозрілих повідомлень перед їх відправкою, то можна попередити про потенційний конфлікт, що дозволить вжити негайних заходів по виправленню становища, і в кінцевому рахунку, запобігти шахрайським запитам на передачу навіть не виходячи з банку.

Наявність плану реагування на інцидент є обов'язковою. Безпека не є абсолютним статусом, підготовка до настільки ж важлива, як і захист проти неї. Необхідно розробити та запровадити політику відновлення, щоб гарантувати, готовність до реагування на шахрайські дії. Якщо виявлено

шахрайські чи підозрілі дії, необхідно негайно вжити відповідних заходів. Завдяки правильним процесам є можливість мінімізувати втрати шахрайства та / або збільшити ймовірність повернення коштів.

Так само важливо забезпечити розуміння внутрішніх дій, які повинні вжитися, реагуючи на інцидент, а також репетирували процеси їх підтримки. Хакери використовують все більш креативні методи доступу до критичної інформації користувача, такі як отримання прав адміністратора для операційних систем, маніпулювання програмним забезпеченням у пам'яті та зміна законної функціональності для протистояння двофакторної автентифікації тощо.

Як SWIFT підсилює безпеку фінансової галузі.

SWIFT, як глобальний організація, що належить членам світу, і є провідним світовим постачальником послуг з безпечного фінансового обміну повідомленнями, зобов'язаний відігравати важливу роль у зміцненні та захисті ширшої безпеки екосистеми завдяки Програма безпеки клієнтів SWIFT (CSP була запущена в 2016 році. CSP має на меті покращити обмін інформацією по всій громаді, вдосконалити інструменти, пов'язані з SWIFT, для клієнтів та забезпечити систему контролю безпеки клієнтів. Через програму проводиться передача найкращих методів розкриття шахрайства та розширення підтримки сторонніх постачальників. Розробляючи та впроваджуючи CSP, команда SWIFT регулярно консулювалися з регуляторними органами та активно співпрацюють з замовниками у всьому світі. Спираючись на поради та внесок команди, SWIFT створили експертні, консультативні та робочі групи. Члени команди SWIFT провели численні вебінари, семінари, покази доріг, круглі столи та тренінги, залучивши понад 14 500 членів спільноти SWIFT, намагаючись підвищити обізнаність, розбудувувати компетентність та передавати навички.

На основі загальних рекомендацій було встановлено набір рекомендацій з кібербезпеки для банківського сектору України. З цією метою рекомендації були спрямовані на три (3) групи:

- банківські установи України;
 - користувачі банківських послуг;
 - державні установи, регулятори та агенції застосування закону
- (рисунок 3.3).

Важливо зазначити, що ці пропозиції підготовлені в загальному вигляді і можуть бути очевидними для деяких організацій. Але вони були включені, беручи до уваги неоднорідність банківських структур у регіоні та різний рівень розвитку цифрової безпеки та зрілості.

Рисунок 3.3 – Рекомендації з кібербезпеки для ринку банківських послуг

Розглянемо рекомендації для банківських установ.

В аспектах підготовленості та управління. По можливості мати єдиний відповідальний рівень або орган корпоративного управління, який займатиметься управлінням ризиками цифрової безпеки (включаючи аспекти інформаційної безпеки, кібербезпеки та запобігання шахрайству з використанням цифрових носіїв інформації).

У питаннях інформаційної безпеки, кібербезпеки та запобігання шахрайству з використанням цифрових засобів масової інформації у міру

зростання банківської установи, необхідно гарантувати, що вони працюють координовано та ефективно для досягнення ефективного ризику цифрової безпеки управління.

Належно розміщуйте робочі групи, присвячені аспектам цифрової безпеки, які проводять оцінку безпеки асоційованих працівників, адекватно розподіляють ролі та функції, гарантують процеси управління знаннями, що розбивають «одноособистісні» підрозділи та встановлюють механізми підвищення вірності та утримання.

Мати формальні механізми вибору постачальників послуг, що передаються на аутсорсинг, пов'язаних із цифровою безпекою, з відповідними критеріями відбору та чіткими договірними умовами, які гарантують захист персональних даних, конфіденційність, угоди про рівень послуг та інші вимоги, що «захищають» діяльність, що перебуває під замовленням.

Створити чіткі механізми для забезпечення знань щодо управління ризиками цифрової безпеки органами, які приймають рішення в організаціях (вищі керівники та інші керівні команди) та періодично проводити процеси підвищення обізнаності за активної участі її членів, щоб підвищити пріоритет та підтримка цих питань.

Проводити регулярний огляд найкращих практик та / або застосовних міжнародних стандартів щодо цифрової безпеки, а також місцевих та міжнародних нормативно-правових норм, що застосовуються до банківської установи, виконуючи процес складання карт та визначення пріоритетності для їх застосування. Процес повинен включати аналіз прогалин стосовно того, що потрібно, оцінку ресурсів для впровадження процесів, інструментів та технологій, а також необхідну підготовку персоналу та процеси управління змінами, серед іншого.

Надзвичайно важливим є здійснення процесів прийняття та впровадження регуляторних рамок (місцевих та міжнародних), найкращих практик та / або міжнародних стандартів, з керівництвом, що виходить за

рамки контрольних «контрольних списків» і що вони фактично стають позитивною трансформацією процесу, з метою постійного вдосконалення і навіть зміцнення культури безпеки.

В аспектах виявлення та аналізу подій цифрової безпеки необхідно проводити заходи щодо:

- гарантії, що пріоритетності дій, процесів та технічних заходів щодо захисту цифрових технологій щодо захисту критичних інформаційних систем банківського суб'єкта відповідає плану, який враховує потреби прийняття та впровадження регуляторних рамок (місцевих та міжнародних), найкращих практик та / або міжнародних стандартів. Важливо, щоб однією з цілей цього плану було підвищення кіберстійкості;

- механізми повинні бути встановлені, щоб перевірити виявлення та аналіз подій у сфері безпеки, бажано, шляхом співпраці з державними чи приватними групами з реагування на аварії. Це означає перевірити, чи здатний розвинутий потенціал передбачити чи виявити загрози з тією ж ступенем ефективності, що й інші команди реагування;

- визначення пріоритетних можливостей з використанням нових цифрових технологій, таких як Big Data, Штучний інтелект та пов'язані з ними (наприклад, когнітивні обчислення та машинне навчання), які мають важливий потенціал в оптимізації ресурсів, призначених для виявлення та запобігання;

- розширення, виявлення та запобігання на сферу взаємодії, що здійснюють користувачі, наприклад, включення рішень виявлення або запобігання, які користувачі можуть встановлювати на своїх пристроях на добровільній основі, що також збільшує сприйняття користувачем довіри до послуги.

У аспектах управління, реагування, відновлення та повідомлення про випадки цифрової безпеки необхідно:

- забезпечити розробку та реалізацію стратегії визначення пріоритетності, стримування, реагування та відновлення інцидентів цифрової

безпеки (успішних атак), яка повинна чітко визначати участь третіх сторін, відповідно до різних етапів, процесів або пов'язаних з ними протоколів. Особливо важливим є визначення обов'язків та моментів втручання з боку постачальників, ескалація чи втручання команд реагування, які є зовнішніми для банку (наприклад, секторальні чи країни з реагування на інциденти, якщо це застосовується);

- підтримування розслідування та дотримання протоколів, що вимагаються правоохоронними органами, та найкращих практик, застосованих до мережі зберігання цифрових доказів (наприклад, сприяння транснаціональному співробітництву), які мають відношення до слідчих процесів;

- регулярно здійснювати процеси для оцінки зрілості цифрової безпеки відповідними зовнішніми агентами, встановлювати можливості для вдосконалення, визначення пріоритетності та оновлення планів і стратегій, пов'язаних з цифровою безпекою (включаючи аспекти безпеки інформації, кібербезпеки та запобігання шахрайству з використанням цифрові носії інформації);

- забезпечити належне повідомлення клієнтам механізмів звітності, доступних їм у випадку, якщо вони стали жертвами інциденту цифрової безпеки.

В аспектах навчання та обізнаності необхідно:

- використання концепції та належної практики кібербезпеки, особливо з акцентом на тих сферах, які найбільше стосуються інновацій та процесів цифрової трансформації;

- засвоєння критеріїв дизайну для продуктів та послуг, що базуються на цифровій основі, за принципом «безпека з самого початку»;

- надання навчальних планів з конкретними цільовими аудиторіями (внутрішні працівники, банківські інвестиції, постачальники, клієнти тощо), які спрямовані на підвищення культури цифрової безпеки,

розвиток навичок та обізнаності (залежно від випадків), гарантуючи їх періодичну реалізацію та встановлення оцінок з метою визначення їх впливу;

- активна участь у дискусійних просторах (форумах, робочих столах, конференціях тощо);

- проведення кампанії з метою запобігання фішингу, соціальної інженерії та шпигунських програм (зловмисних програм або троянських програм), спрямованих на своїх користувачів фінансових послуг.

У аспектах, пов'язаних із впливом інцидентів цифрової безпеки:

- встановлення відповідальності у банківській структурі за концентрацію або централізацію реєстру інцидентів цифрової безпеки та визначення методів кількісного визначення їх економічного впливу на організацію;

- створення доступних місць витрат або інших методів для визначення класифікації інвестицій та періодичних витрат, пов'язаних з цифровою безпекою, щоб можна було точно оцінити його вагу порівняно з іншими статтями організації та її поведінкою;

- встановлення якомога точніше норму віддачі інвестицій, здійснених стосовно цифрової безпеки. Починаючи з адекватної оцінки активів банківської організації, а також оцінка витрат, пов'язаних з впливом, отриманим від можливих випадків цифрової безпеки;

- стратегічне повідомлення вищим органам управління та державним органам, що ресурси, що виділяються на цифрову безпеку, не є витратою, а справді інвестицією, і що захист від цифрових інцидентів має бути невід'ємною частиною бізнес-стратегії, враховуючи високий вплив та наслідки, які можуть бути похідне від виникнення.

Для користувачів банківських установ України також необхідно встановити основні рекомендації. Користувачі є і надалі будуть найслабшою ланкою в ланцюжку цифрової безпеки, отже, важливо зміцнити їхній потенціал в умовах цифрових інцидентів, спрямованих проти них, та пропагувати практику, яка робить їх менш вразливими. Адже культура

використання цифрових даних насамперед стосується користувачів банківських послуг. Ось кілька рекомендацій:

- уникайте використання посилань, надісланих електронною поштою;

- уникайте використання посилань, що надсилаються електронною поштою або текстовими повідомленнями, як передбачуваний канал доступу до банку. Майте на увазі, що ці суб'єкти ніколи не надсилають запити на доступ до інформації про дані (облікові дані) цими засобами, а також за допомогою телефону чи текстового повідомлення;

- у всіх випадках безпосередньо введіть адресу порталу фінансової установи та визначте автентичність веб-сайту банку, перевіривши, чи безпечне з'єднання (зображення замка повинно з'являтися поруч із адресним рядком веб-сайту);

- встановіть у своєму банку надійні механізми аутентифікації або ідентифікації, наприклад, декількох факторів аутентифікації, таких як фізичний маркер, паролі для одноразового використання (одноразовий пароль) та використання віртуальних клавіатур під час доступу, серед інших. Важливо з'ясувати механізми аутентифікації або ідентифікації, які банк пропонує для забезпечення більшої безпеки при здійсненні транзакцій;

- використовуйте надійні паролі (послідовності щонайменше восьми символів, що поєднують великі літери, малі, а також цифри та спеціальні символи) і не використовуйте один і той же пароль для різних онлайн-сервісів, включаючи електронний банкінг. Факт викриття пароля може полегшити доступ до шахрайських операцій, тому їх також слід періодично змінювати;

- уникайте збереження паролів для доступу до банківських організацій автоматично через браузер на особистих пристроях. Хоча це зручний варіант, оскільки він прискорює доступ, слід враховувати, що доступ до третьої сторони може бути полегшений у разі крадіжки або втрати пристрою;

- активуйте сповіщення про трансакції та операції з банком через електронну пошту чи текстові повідомлення на мобільний телефон. Перевірте, які варіанти пропонує банк для надсилання цих сповіщень, включаючи доступ через віртуальні канали;

- періодично отримуйте доступ до відповідного електронного банківського рахунку, щоб перевірити облікові записи, які були зареєстровані для здійснення переказів на сторонні рахунки того ж банку та міжбанківських. Переконайтесь, що немає зареєстрованих акаунтів, крім тих, які були фактично зареєстровані;

- майте на пристроях антивірусні рішення або пакети безпеки (антивірусні та інші інструменти), щоб оповіщати про можливі зараження шкідливим програмним забезпеченням або доступ до потенційно ризикових посилань;

- здійснювати банківські операції лише з надійних комп'ютерів, тобто умови безпеки яких раніше відомі. Уникайте використання комп'ютерів із загальнодоступним доступом, і якщо у вас немає іншого варіанту, не забудьте видалити історію веб-перегляду, тимчасові файли Інтернету та вимкнути комп'ютер, коли закінчите;

- не здійснюйте банківські операції через загальнодоступні пристрої, підключені до Wi-Fi, враховуючи, що вони не пропонують належних умов безпеки для цього типу операцій;

- будьте в курсі нових форм загроз та атак цифрової безпеки. Зокрема, приділіть особливу увагу комунікаціям або кампаніям, пов'язаним із цифровою безпекою, які здійснює банк;

- зіткнувшись з будь-яким типом інциденту, повідомте в банк через механізм, створений для цієї мети. З'ясуйте, якщо крім повідомлення про інцидент банку, необхідно здійснити будь-який інший тип управління чи процедуру, наприклад, перед правоохоронними органами, та запропонувати всю релевантну інформацію про інцидент.

Для державних органів, регуляторів та правоохоронних органів наступні рекомендації:

- провести огляд каталогу критичної інфраструктури з метою оцінки його поточного стану, визначення пріоритетності управління пов'язаними з цим ризиками та, зокрема, впливу та наслідків атак на інші інфраструктури (наприклад, телекомунікації чи енергію), які могли б впливають на банківську систему;

- координація зусиль з торговельними асоціаціями або банківськими асоціаціями, спрямованими на розвиток можливостей цифрової безпеки, бажано регульованих у порядку денному із очікуваними результатами, віхами, ресурсами та відповідальними сторонами;

- розвивати мережі управління знаннями на основі потенціалу різних груп реагування банківського сектору, інших команд сектору та національного координаційного центру, включаючи добровільну участь інших державних рівнів, приватного сектору, наукових кадрів, технічних та професійних громад та неурядових організацій, зацікавлених у внеску;

- оцініть важливість розробки кібер-вправ, що створюють складні простори для сприяння розвитку можливостей цифрової безпеки;

- підвищити потенціал правоохоронних органів щодо підтримки реагування, розслідування та кримінального переслідування в кіберзлочинності;

- створення та соціалізація протоколів управління цифровими доказами та гарантування їх послідовності зберігання;

- випускати вказівки, рекомендації та вказівки, залежно від конкретних випадків, впливати з періодичного огляду найкращих практик та / або застосовних міжнародних стандартів щодо цифрової безпеки, а також міжнародної регуляторної бази, що застосовується до банківського сектору, та, якщо необхідно, видати необхідні юридичні інструменти для застосування;

– оцініть важливість встановлення обов'язкової звітності банківських організацій про випадки цифрової безпеки про постраждалі інциденти, головним чином для команди з питань реагування на інциденти національного характеру або координаційного центру. Слід забезпечити, щоб мета цього звіту була основою для розслідувань, розслідувань та пов'язаних з ними робіт, необхідних для розуміння інциденту та його масштабів, а також для розуміння контексту, в якому він стався, для оповіщення та доповнення заходи інших банківських суб'єктів чи суб'єктів;

– вимагати від банківських установ надати механізми звітності, які їх клієнти можуть використовувати для звітування, якщо вони стали жертвами інцидентів цифрової безпеки. Оцініть ефективність процесів їх поширення та соціалізації;

– сприяти процесам передачі знань та розвитку потенціалу шляхом співпраці, допомоги та співпраці на місцевому та міжнародному рівнях.

ВИСНОВКИ

Враховуючи внутрішні характеристики економічної безпеки банківської системи в Україні та обов'язкові умови її успішної реалізації, які систематизовані на основі розглянутого джерела узагальнення, у роботі сформульовано підхід до розуміння поняття «економічна безпека банківської установи» як складової економічної безпеки банківської системи. Сформульовані фактори, які створюють загрозу економічної безпеки в банківській системі, яка, в свою чергу, може сприяти запобіганню більшості проблем, які заважають або просто ускладнюють економічні та управлінські основи безпеки банківських установ, розвитку в процесі формування забезпечення механізму грошової безпеки як основи підвищення рентабельності суб'єктів національної економіки.

Діяльність банків має важливе значення для функціонування національних, регіональних та глобальних фінансових систем, а також для забезпечення сталого економічного розвитку. Розроблена класифікація макроекономічних факторів, які впливають на роботу банків – це повна класифікація. Вона відповідає специфіці української банківської системи в умовах сучасності. Перевага угруповання полягає в обліку макроекономічних процесів, які можуть впливати на параметри, процентну політику, а також на імідж кредитної компанії.

Проведений аналіз діяльності АТ «Банк Альянс» дозволив визначити його фінансово-економічний стан як задовільний. Банк невеликий, діє на ринку фінансових послуг кількох регіонів України, проте серед пріоритетних цілей банку – розвиток мережі відділень, розширення основного переліку послуг.

Вітчизняна банківська система та ринки фінансових послуг залишаються функціональними, а їх інтеграція до європейського фінансового

простору відкриває нові можливості для розвитку фінансових установ. Тому сьогоденні формування системи економічної безпеки банків та інших фінансових посередників та запровадження сучасних складних механізмів управління є важливим завданням загальнодержавного рівня, оскільки рівень банківської безпеки та фінансової безпеки держави значною мірою залежить від функціональності її ринків фінансових послуг.

У цьому дослідженні теоретично сформовано концептуальні рамки управління економічною безпекою фінансових установ як складової регулювання фінансової безпеки на рівні країни. Чотири відповідні підходи стали основою для концепції управління економічною безпекою фінансової, насамперед банківської, установи. Дві з них, а саме орієнтовані на клієнтів та орієнтовані на доходи, були визначені як традиційні та такі, які потребують вдосконалення. Третій та четвертий підходи - орієнтовані на загрозу, репутаційний та іміджевий підходи - пропонувались як нововведення в системі управління економічною безпекою банківських та інших фінансових установ.

Хоча жодна система не може бути надійно захищеною, існує ряд найкращих практик, які можуть застосовувати організації банківського сектору, щоб захистити себе від складних методів, розроблених проти них. Світовий досвід діяльності в галузі кібербезпеки пропонує найкращі практики кібербезпеки, які застосовуються у надзвичайно захищених установах.

Основні результати досліджень опубліковано у двох роботах, копії яких наведено у додатку А.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Delaquil P., Goldstein G., Nelson H., Peterson T., Roe, S., Rose A., Wei D. & Wennberg J. Developing and Assessing Economic, Energy, and Climate Security and Investment Options for the US. (*International Energy Workshop Paper*). Center for Climate Strategies. 2012. URL: https://www.decisionwaregroup.com/assets/ccs_strategic-investment-project_report.pdf.
2. Hacker J.S., Huber G.A., Nichols A., Rehm P., Schlesinger M., Valletta R. & Craig S. The Economic Security Index: A New Measure for Research and Policy Analysis. *Special Issue: Economic Insecurity: Challenges, Issues and Findings*. 2014. №60 (S1). P. 5-32. URL: <https://doi.org/10.1111/roiw.12053>.
3. Klein J. The Politics of Economic Security: Employee Benefits and the Privatization of New Deal Liberalism. *The Journal of Policy History*. 2004. №161. P. 34-65.
4. Wysokińska-Senkus A. & Raczkowski K. Economic Security in the Context of Sustainability. Aleksandras Stulginskis University. Kaunas. 2013. №6(1) P. 454-462.
5. Keliuotytė-Staniulėnienė G. Fiscal Sustainability and its Impact on Financial Stability in Lithuania and other new MemberStates of the European Union. *Ekonomika*. 2015. №94(2). P. 28-46.
6. Perciun R., Stratan A. & Timush A. The Methodology of Financial Stability Assessment of Republic of Moldova through Macroeconomic Indicators. *Procedia Economics and Finance*. 2014. №15. P. 383-392.
7. Semjonova N. Financial Security in the Baltic States: Comparison with Selected EU Countries. *Economics and Business*. 2016. №29. P. 90-95.
8. Baum C. F., Pundit M. & Ramayandi A. Capital Flows and Financial Stability in Emerging Economies. Asian Development Bank. *ADB Economics*

Working Paper Series. 2017. № 3. 522 p.

9. Korauš A., Dobrovič J., Ključnikov A. & Gombár, M. Consumer Approach to Bank Payment Card Security and Fraud. *Journal of security and sustainability*. 2016. №61, P. 85-102. URL: [http:// dx.doi.org/10.9770/jssi.2016.6.1\(6\)](http://dx.doi.org/10.9770/jssi.2016.6.1(6)).

10. Ратц О.М. Дослідження особливостей організації фрод-моніторингу в системі управління економічною безпекою банку. *Комунальне господарство міст*. 2016. №127. С. 33-38.

11. Барилюк М.Р. Методичний підхід до формування організаційно-економічного забезпечення управління фінансовою безпекою комерційного банку. *Бізнес Інформ*. 2017. №6. P. 191-200.

12. Paulík J., Sobeková Majková M., Tukyva, T. & Červinka M. Application of the CSR Measuring Model in Commercial Bank in Relation to their Financial Performance. *Economics and Sociology*. 2015. №8(4), С. 65-81. URL: [http:// dx.doi.org/10.14254/2071-789X.2015/8-4/5](http://dx.doi.org/10.14254/2071-789X.2015/8-4/5).

13. Acemoglu D., Ozdaglar A. & Tahbaz-Salehi A. Systemic Risk and Stability in Financial Networks. *American Economic Review*. 2015. №105(2), P. 564-608. URL: [https:// doi.org/10.1257/aer.20130456](https://doi.org/10.1257/aer.20130456).

14. Shive S.A. & Forster M M. The Revolving Door for Financial Regulators. *Review of Finance*. 2017. №21(4). P. 1445-1484. URL: [https:// doi.org/10.1093/rof/rfw035](https://doi.org/10.1093/rof/rfw035).

15. Chalmers A.W. Financial industry mobilisation and securities markets regulation in Europe. *European Journal of Political Research*. 2015. №54(3). P. 482-501. URL: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12099>.

16. Hicks J. Capital and Growth J. Hicks. URL: [http:// www.cambridge.org/ec/academic/subjects/economics/history-economic-hought-and-methodology/markets -money-and-capital-hicksian-economics-twenty-first-entury](http://www.cambridge.org/ec/academic/subjects/economics/history-economic-hought-and-methodology/markets-money-and-capital-hicksian-economics-twenty-first-entury).

17. Wieneke A. Better Financial Innovation via Innovative Finance of Supervisors. *Economic Papers*. 2016. №35(1). P. 16-23. URL: <https://doi.org/10.1017/S095008041600001>.

org/10.1111/1759-3441.12124.

18. Edelman C. & Hunt P. How the Great Recession Changed Banking. *Harvard Business Review*. 2017. URL: [https:// hbr.org/2017/10/how-the-great-recession-changed-banking](https://hbr.org/2017/10/how-the-great-recession-changed-banking).

19. Black S.E., Devereux P.J., Lundborg P. & Majlesi, K. Learning to Take Risks? The Effect of Education on Risk-Taking in Financial Markets. *Review of Finance*. 2018. №22 (3). P. 951-975. URL: [https:// doi.org/10.1093/rof/rfy005](https://doi.org/10.1093/rof/rfy005).

20. Capie F. Trust Financial Regulation and Growth. *Australian economic history review*. 2016. №56 (1). P. 100-112. URL: <https://doi.org/10.1111/aehr.12082>.

21. Кулінська А.В. Економіко-організаційні проблеми розвитку банківської системи України. *Науковий вісник: зб. наук. пр. Чернігівського державного інституту економіки і управління*. 2012. № 1 (13). С. 250-254.

22. Кириченко О.А., Мелесик С.В. Економічна безпека банківської системи в умовах глобальної фінансової кризи. *Актуальні питання економіки*. 2014. № 8. С. 223-232.

23. Кириченко О.А. Банківська система країни: виміри глобальної фінансової кризи. *Економічний часопис-XXI*. 2014. № 9-10. С. 39-44.

24. Нідзельська І.А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи. *Фінанси України*. 2015. № 8 (165). С. 102-108.

25. Ткаченко А.М., Маменко К.І. Вимірювання фінансової безпеки банківської системи. *Стратегія та механізми регулювання промислового розвитку: збірник наукових праць*. 2009. № 4. С. 333-346.

26. Савлук М.І. Фіскально-бюджетна та грошово-кредитна політики в Україні: проблеми та шляхи посилення взаємозв'язку: монографія. К.: ІЕП НАНУ, 2010. 620 с.

27. Стрельбицька Л.М., Стрельбицький М.П. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: монографія. К.: Кондор, 2004. 598 с.

28. Яременко С.В. Падіння фінансово-банківського сектору – основна причина економічної кризи в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 7-8. С. 87-93.
29. Fisher I. Elementary Principles of Economics. URL: <https://archive.org/details/elementaryprinc00fishgoog>.
30. Friedman M. The Role of Monetary Policy. URL: [https:// www.aeaweb.org/aer/top20/58.1.1-17.pdf](https://www.aeaweb.org/aer/top20/58.1.1-17.pdf).
31. Keynes J. The General Theory of Employment, Interest and Money. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics>.
32. Athanasoulis S., Shiller R. & Van Wincoop E. Macro Markets and Financial Security. *FRBNY Economic policy review*. 1999. №5(1). P. 21-39. URL: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/99v05n1/9904atha.pdf>.
33. Baldwin A., Beres Y., Duggan G.B., Mont M.C., Johnson, H., Middup C. & Shiu S. Economic Methods and Decision Making by Security Professionals. 2011. URL: <https://research-portal.bath.ac.uk/en/publications/economic-methods-and-decision-making-by-security-professionals>.
34. Bistarellia S., Fioravanti F., Peretti P. & Santini, F. Evaluation of Complex Security Scenarios using Defense Trees and Economic Indexes. *Journal of Experimental & Theoretical Artificial Intelligence*. 2012. № 242. P.161-192.
35. D'yakonova I., Nikitina A. & Gurvits, N. Improvement of the Enterprise Economic Security Management in Global Environment. *Geopolitics under Globalization*. 2018. №2 (1), P. 19-26. URL: [https://doi.org/10.21511/gg.02\(1\).2018.03](https://doi.org/10.21511/gg.02(1).2018.03).
36. Hacker J.S., Huber G.A., Nichols A., Rehm P., Schlesinger M., Valletta R. & Craig S. The Economic Security Index. A New Measure of the Economic Security of American Workers their Families. *NY: Rockefeller Foundation*. 2010. URL: http://economicsecurityindex.org/assets/48pgplusCov_revised%20Aug%204.pdf.
37. Kahler M. Economic Security in an Era of Globalization: Definition and Provision. *Journal The Pacific Review*. 2004. №17(4) P. 485-502. URL:

<https://doi.org/10.1080/0951274042000326032>.

38. Гладченко Т.М. Економічна безпека підприємницької діяльності. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2001. № 26. С. 295–299. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>.

39. Національний банк України. Індикатори банківської системи. 2018. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

40. Національна комісія регулювання фінансових послуг. *Річні звіти Нацкомфінпослуг*. 2017. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskom-finposluh.html>.

41. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. Ключові показники 2018. URL: <http://www.uaib.com.ua>.

42. Woźniak J. & Zaskórski P. Security Management in the H-H Type of the Organizational Structures. *Information Systems in Management*. 2014. №3(1), P. 64-76.

43. Zhang Q., Vallascas F., Keasey K. & Cai C.X. Are Market-Based Measures of Global Systemic Importance of Financial Institutions Useful to Regulators and Supervisors? *Journal of Money, Credit and Banking*. 2015. №47(7), P. 1403-1442. URL: <https://doi.org/10.1111/jmcb.12249>.

44. Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия как субъект частной правоохранительной деятельности: монография. М.: Компания «Спутник+», 2003. 220 с.

45. Олейникова Е.А. Основы економічної безпеки. (Держава, регіон, підприємство, персонал). М.: Бізнес-школа, 1997. 288 с.

46. Клейнер Г.Б., Тамбовцев В.Л., Качалов Р.М. Підприємство перебуває в нестабільному економічному середовищі: ризики, стратегії, безпека. М.: Економіка, 1997. 288 с.

47. Забродський В., Капустін Н. Теоретичні основи оцінки економічної безпеки промисловості та фірми. *Бізнес-інформ.*, 1999. № 15-16. С. 35-37.

48. Ільяшенко С.Н. Складові економічної безпеки підприємства і наближаються до їх оцінка. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3 (21). С. 12-19.
49. Ковальов Д., Сухорукова Т. Економічна безпека. *Економіка України*, 1998. № 10. С. 48-51.
50. Портер М. Е. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов/ пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.
51. Mintzberg H. The case for corporate social responsibility. *Journal of Business Strategy*. 1983. 4 (2). P. 3-15.
52. Руководство по отчетности в области устойчивого развития G4. URL: <https://www.globalreporting.org/resource/library/Russian-G4-Part-Two.pdf>.
53. Курицько Р. Нефинансовый отчет: с какой стороны подойти? URL: <http://kurinko.com/ru/nefinansovyj-otchet-s-kakoj-storony-podojti/>.
54. Ільїна А.О. Фінансова безпека банку як основа його стійкості. *Збірник наукових праць магістрантів кафедри економічної кібернетики та управління економічною безпекою (Випуск 2019 року) / за ред. Т. В. Полозової та ін. Харків: Харківський національний університет радіоелектроніки, 2019. С. 38-42.*
55. Ільїна А.О. Роль бізнес-розвідки в діяльності підприємства *Радіоелектроніка і молодь у XXI столітті* : Зб. матеріалів форуму 23-го міжнародного молодіжного форуму. Т.10 Харків ХНУРЕ. 2019 С.178-179